

T.C. ANADOLU ÜNİVERSİTESİ YAYINI NO: ???

AÇIKÖĞRETİM FAKÜLTESİ YAYINI NO: ???

SOSYAL HİZMET KURULUŞLARI

Yazarlar

Prof.Dr. İlhan TOMANBAY (Ünite 1)

Dr. Emrah AKBAŞ (Ünite 2, 8)

Dr. Reyhan ATASU TOPÇUOĞLU (Ünite 2, 7)

Uzm.Sosyal Çalışmacı Figen PASLI (Ünite 3)

Yrd.Doç.Dr. Gülsüm ÇAMUR DUYAN (Ünite 4)

Dr. Bilge ÖNAL DÖLEK (Ünite 4)

Dr. Ercüment ERBAY (Ünite 5)

Arş.Gör. Gamze ERÜKÇÜ (Ünite 6)

Editörler

Prof.Dr. İlhan TOMANBAY

Doç.Dr. Nuray GÖKÇE KARACA

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Anadolu Üniversitesine aittir.
“Uzaktan Öğretim” tekniğine uygun olarak hazırlanan bu kitabın bütün hakları saklıdır.
İlgili kuruluştan izin almadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt
veya başka şekillerde çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz.

Copyright © 2012 by Anadolu University
All rights reserved

No part of this book may be reproduced or stored in a retrieval system, or transmitted
in any form or by any means mechanical, electronic, photocopy, magnetic, tape or otherwise, without
permission in writing from the University.

UZAKTAN ÖĞRETİM TASARIM BİRİMİ

Genel Koordinatör

Doç.Dr. Müjgan Bozkaya

Genel Koordinatör Yardımcısı

Doç.Dr. Hasan Çalışkan

Öğretim Tasarımcıları

Yrd.Doç.Dr. Seçil Banar

Öğr.Gör.Dr. Mediha Tezcan

Grafik Tasarım Yönetmenleri

Prof. Teyfik Fikret Uçar

Öğr.Gör. Cemalettin Yıldız

Öğr.Gör. Nilgün Salur

Kitap Koordinasyon Birimi

Uzm. Nermin Özgür

Kapak Düzeni

Prof. Teyfik Fikret Uçar

Öğr.Gör. Cemalettin Yıldız

Grafiker

Gülşah Yılmaz

Dizgi

Açıköğretim Fakültesi Dizgi Ekibi

Sosyal Hizmet Kuruluşları

ISBN
???????

1. Baskı

Bu kitap ANADOLU ÜNİVERSİTESİ Web-Ofset Tesislerinde adet basılmıştır.
ESKİŞEHİR, 2012

İçindekiler

Önsöz	iv
1. Genel ve Kavramsal Giriş.....	2
2. Aile ve Kadına Yönelik Sosyal Hizmet Kuruluşları.....	36
3. Çocuklar ve Gençlere Yönelik Sosyal Hizmet Kuruluşları.....	58
4. Özürlü ve Yaşlılara Yönelik Sosyal Hizmet Kuruluşları.....	80
5. Sağlık Kurum ve Kuruluşları.....	110
6. Suçluluk ile İlgili Sosyal Hizmet Kuruluşları.....	136
7. Diğer Sosyal Hizmet Alanlarındaki Sosyal Hizmet Kurum ve Kuruluşları.....	160
8. Diğer Özel Gereksinim Kurumları ile İlgili Sosyal Hizmet Kuruluşları 2 (Türkiye’de Uygulaması Olmayanlar) ve Genel Değerlendirme.....	190

Önsöz

Sosyal Hizmet Kuruluşları adlı bu çalışma Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Sosyal Hizmetler önlisans programı öğrencileri için bir ders kitabı olarak hazırlanmıştır. Bu kitapla yetişenler topluma ve insanlara yapacakları mesleki hizmetleri ne tür ve hangi kurum ve kuruluşlarda yapma olanağına sahip olduklarını sevinerek öğrenecekler ve seçtiği bu güzel mesleği daha çok severek sarılabacaklardır.

Çünkü sosyal hizmet kuruluşları insan değeri yüksek, insana saygıyı yaşamın her anında hissettiren, mesleğini seven elemanlara her zaman farklı bir yaşam doyumu sağlayan yerlerdir. Bu kuruluşlarda çalışmak kolay değildir; derin bir yoğunlaşma ve sorumluluk ister, yorgunluk ister, yıpratıcıdır. Avrupa’da bu tür kuruluşlarda çalışanlar düzenli olarak süpervizyon desteği alırlar, kendilerini tekrar güç toplamalarını sağlayacak insan iletişimlerine sokarlar, görüşmeler yaparlar. Ama bu tür sosyal çalışmalar işdoyumu ve huzur sağlama bakımından da bir o kadar geniş olanaklar sunarlar. İnsana hizmet, topluma hizmet ve bunun getirdiği huzur ve mutluluk doyumsuz bir yüksekliktedir. Hele mesleğini sevenler için.

Bu kitap önlisans öğrencilerine sosyal çalışma mesleğini ve türevi olan birçok yardımcı hizmetleri, en etkili bir biçimde hangi kurum ve kuruluşlarda yapabileceklerini göstermektedir. Bu kurum ve kuruluşlarda yapılacak işler çok çeşitlidir, çok renklidir ve çalışanlara çok farklı olanaklar sunar. Yeni doğmuş bebekten yaşlılara kadar toplumda yardım gereksinimi olan herkese verilecek hizmetler birbirinden farklı özellikler taşıırken farklı yorgunluk içinde farklı taddlar da sunar; çalışana manevi bir doyum sağlar.

Bize bu kitabı hazırlama görevini ve fırsatını veren başta Anadolu Üniversitesi Rektörü Sayın Prof. Dr. Davut AYDIN’a, Açıköğretim Fakültesi Dekanı Sayın Prof. Dr. Kerim BANAR’a, Açık Öğretim Fakültesi Sosyal Hizmetler Önlisans Programı Koordinatörü Sayın Doç. Dr. A. İlhan ORAL’a içten teşekkürlerimizi sunuyoruz. Üniteleri yazan öğretim elemanları ve uygulayıcılar kendi alanlarında yetkin birer akademisyen ve uygulamacıdır. Onlardan alınan bu bilgiler sadece kitabi bilgiler değilengin bir deneyim ve bilgi birikiminin de ürünleridir.

Türkiye’de sosyal hizmetler alanında ilk açılan ve önemli bir değer taşıyan Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Sosyal Hizmetler Programının üstün bir nitelikle başarılı meslek elemanları yetiştirmesinde bizim de katkımızın olması bizleri gururlandırmaktadır. İleride göreceğimiz başarılı meslek uygulamaları bu gururumuzu zaman içinde arttıracaktır.

Editörler

Prof.Dr. İlhan TOMANBAY

Doç.Dr. Nuray GÖKÇE KARACA

ARKA KAPAK YAZISI

Sosyal Hizmet Kuruluşları kitabı sosyal hizmet alanlarında çalışan ve çalışacak olanların içinde yer alacakları, çalışacakları kurum ve kuruluşları tanımanıza yardımcı oluyor. Sosyal hizmet alanlarında çalışan sosyal çalışmacılar (sosyal hizmet uzmanları) ve diğer sosyal meslek elemanları ile ara meslek elemanları (sosyal yardımcıları, sosyal teknikerler, sosyal sekreterler vb.) bu kitapta tanıyacağınız kurum ve kuruluşlar içinden özel gereksinim gruplarına hizmet sunmaktadırlar.

Sosyal hizmet kuruluşları varlıklarıyla toplumda dayanışma ve paylaşma duygularını en yoğun bir biçimde arttıran, bizlere insan olduğumuzu ve her insanın bir değeri olduğunu her zaman anımsatan kurum ve kuruluşlardır. Bu boyutlarıyla, bu kurum ve kuruluşlarda çalışmak, büyük sorumluluklarına ve yorgunluklarına karşın, bünyesinde çalışanlara ayrı bir huzur verirler, farklı bir işdoymu sağlarlar.

İşini sevmenin getirdiği bir sağlıklı iletişim ve mutluluk o çalışanın özel yaşamına da olumlu olarak yansır. Böylece sosyal hizmet kuruluşlarında çalışanların huzur ve mutluluğu bir yandan ailelerine yansırken bir yandan da tüm topluma yansır, toplumu yardımlaşmacı, dinamik, sosyal ve huzurlu kılar.

1

Amaçlarımız

Bu üniteyi tamamladıktan sonra;

- Kuruluş, kurum, sosyal çalışma, sosyal hizmet gibi kavramları açıklayabilecek,
- Türkiye’de sosyal hizmet kuruluşları, sayıları ve özellikleri üzerine görüş bildirebilecek,
- Sosyal hizmet kuruluşlarının çeşitlerini ve işleyişlerini bilecek,
- Sosyal hizmet kuruluşlarının toplumdaki önemlerini ve hangi işlevleri yerine getirdiğini ölçebilecek,
- Sosyal hizmet kuruluşlarının toplumdaki rollerini değerlendirip yorumlayabileceksiniz.

Anahtar Kavramlar

Kurum	Sivil toplum örgütü (STÖ)
Kuruluş	Sivil toplum kuruluşu (STK)
Sosyal çalışma	Sosyal hizmet kuruluşları
Sosyal hizmet	Kuruluş bakımı

İçindekiler

- ❖ Giriş
- ❖ Konu İle İlgili Kavramlar
- ❖ Türkiyede Sosyal Hizmet Kuruluşlarının Tarihsel Gelişme Süreci
- ❖ Sosyal Hizmet Kuruluşu Ne Demektir?
- ❖ Sosyal Hizmet Kuruluşlarının Çeşitleri ve Özellikleri
- ❖ Türkiyede Sosyal Hizmet Kuruluşlarının Genel Yapılanması
- ❖ Bugünkü Sosyal Hizmet Kuruluşları
- ❖ Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Yapısı
- ❖ Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına Ait Sosyal Hizmet Kuruluşları
- ❖ Diğer Kamu Kurumlarına Bağlı Olan Sosyal Hizmet Kuruluşları
- ❖ Yerel Yönetimlere Ait Sosyal Hizmet Kuruluşları
- ❖ Özel Girişime Ait Sosyal Hizmet Kuruluşları
- ❖ Sivil Toplum Örgütlerine Ait Sosyal Hizmet Kuruluşları

Genel ve Kavramsal Giriş

GİRİŞ

Sevgili öğrenciler. Bu kitapta, sosyal hizmet kuruluşları üzerine bilgi sahibi olacaksınız. Sosyal hizmet kuruluşları nelerdir? Hangi kuruluşlara sosyal hizmet kuruluşları denir? Bu tür kuruluşlar ne işler yaparlar? Kimlere bakım sağlarlar? Nereye bağlıdırlar? Parasal kaynakları nerelerden sağlanır? Çeşitleri nelerdir?.. gibi soruların yanıtlarını bulacaksınız.

Aslında bu tür kuruluşların neler olduğu, neler yaptıkları gibi konular bu ülkede yaşayan her yurttaşın bir ölçüde bilmesi gereken bilgilerdir. Bunlar bilgili bir yurttaş için gerekli olan genel kültür bilgileridir. Dolayısıyla siz bu bilgilere sahip oldukça çevrenizde, toplumda, arkadaşlarınız arasında daha tanınır, daha sözü dinlenir, bilgisine güvenilir bir insan olarak sivrileceksiniz. Bu alanda toplumun saygın bir bireyi olarak çalışma yaşamına atılacaksınız. Aynı zamanda bu kitaptaki bilgiler işlevsel bilgilerdir. Sosyal bir insan olarak çevremizde gördüğümüz özel bir yardıma gereksinimi olan herhangi bir insana yol göstermek, hangi kuruluşun kendisine yardım edebileceği konusunda onu yönlendirmek bir toplumda yaşayan her insan için güzel bir sosyal görevdir.

Bu kuruluşları tanımak sadece kitaptan okumakla yeterlice sağlanamaz. Bu kuruluşları ziyaret etmek, verilen hizmetleri yakından izlemek, görmek, çalışanlarla tanışmak insana çok şey kazandırır. Hele ki bu alanda çalışmak isteyen bir için çok büyük kazanımlar sağlayacağı açıktır. Çalışanlarıyla tokalaşacaksınız; ben de bu alanda öğretim gördüm diyeceksiniz. Sizi sevecekler. Aralarına alacaklar. Onlarla birlikte çalışacaksınız. Gereksinimi olan insanlara sosyal hizmet vereceksiniz.

Sosyal hizmet kuruluşlarını iyi tanyabilmek için önce bu kuruluşlarla ilgili temel kavramları bilmeniz gerekmektedir. Kavramları iyi kavrayan öğrenci kuruluşları çok daha çabuk ve hakkıyla öğrenecek ve anlayacaktır. Bu kavramlar, bu dersin adı “Sosyal Hizmet Kuruluşları” olduğuna göre öncelikle sosyal hizmet ve kuruluş kavramlarıdır.

KONU İLE İLGİLİ KAVRAMLAR

Bu ünite ve bu kitapta okuyacaklarınızın içinde bugüne kadar çok da tanıdık olmadığınız sözcükler geçiyor. Okuduğunuz ve ilerde yapacağınız işle ilgili olan sözcükler bunlar. Mesleğinizle, işinizle ilgili olup da bilmeniz gereken bu sözcüklere terim denir. Yani bir işi, mesleği konuşur ya da uygularken kullanmak zorunda olduğunuz, mesleğinizle ilgili sözcükler bunlar. Bunlar terimdir. Bu ve benzeri sözcükleri bilimsel çalışmalarda, bilim yaparken kullanırsanız o zaman bunlara kavram denir. Çünkü içerikleri daha bir derinleşir, genişler; daha farklı ve geniş anlam yüklemeleri olabilir. Dolayısıyla biz bu kitapta zaman zaman kavram, zaman zaman terim ve çok az yerde sözcük diyeceğiz. Sonuçta hepsi aynı simgeler bütünü anlatıyor. Ancak biliniz ki, sokakta sözcüklerle, mesleğimizi uygularken terimlerle, bilimsel çalışma yaparken kavramlarla düşünür ve konuşuruz.

Şimdi bu kitabın, okurken sizin için anlaşılır olması için burada bir kısmı ele alınan mesleki terimleri iyi öğrenmiş ve kavramış olmanız beklenir.

Sosyal Hizmet/ler

Konumuz ile ilgili ilk kavram sosyal hizmet kavramıdır. İngilizce “social service/s”, Almanca “der sozialer Dienst” teriminin karşılığıdır. “Service” ve “Dienst” sözcükleri tam anlamıyla “hizmet” sözcüğünün karşılığıdır. Hepiniz bilirsiniz; sosyal hizmet sosyal hizmetlerin tekil halidir. Bir hizmet

sosyal hizmeti, birçok hizmet sosyal hizmetleri oluşturmaktadır. Tek bir hizmet ya da birçok hizmet gibi...

Sosyal hizmet en kısa deyişle sosyal alanda verilen hizmetlerdir. Tabii ki bu açıklama tek başına yeterli olmaz. Sosyal deyince ne anlamalıyız? İnsanın yakın çevresi ile ilişkilerini anlamalıyız. Ailesi, akrabaları, günlük arkadaşları, iş arkadaşları, sokakta bir alışveriş, bir iş ile ilgili olarak iletişim kurduğu insanlar ile dengeli, verimli iletişim kurabilmek ve yaşamını bu ilişkilerle sağlıklı sürdürebilmek sosyal olmak demektir.

Hepimiz bir ölçüde sosyaliz. Bu toplum içinde severek, sevilerek, kavga etmeden yaşamımızı ve işlerimizi sürdürebiliyoruz. Çevremizle iyi ilişkiler geliştirebiliyor, dertlerini dinliyor, onlara yardım edebiliyoruz. Birlikte gezilere gidiyor, geziler düzenliyor, ziyaretler yapıyor, birçok şeyi paylaşıyoruz. Ancak çeşitli nedenlerle bu doğal ve düzgün olması gereken iletişim bağlarını sağlıklı sürdüremeyen insanlar olabilir. Kalıcı ya da geçici bedensel, zihinsel ya da ruhsal bir eksikliği nedeniyle topluma çıkması güç olan, sağlıklı iletişim kuramayan insanlar olabilir. Her insan her yaşta ve farklı zamanlarda çeşitli sıkıntılarla karşılaşabilir. Bu durum da onun sağlıklı toplumsal iletişiminin bozulmasına neden olmuş olabilir. Zaman zaman karşılaşabileceği sıkıntılardan ötürü iş ilişkileri kesilmiş, işsiz kalmış ya da hastalık, kaza gibi nedenlerle çalışamayan, ya da hastaneye yatmış, cezaevine girmiş, ailesi dışarda pesperişan kalmış insanlar olabilir. Böylesi durumlarda insan, geçici de olsa, dışardan birinin, bir kuruluşun desteğine, yardımına, katkısına, bakımına vb. bağlı duruma gelebilir. (Biz bu durumdaki insanlardan oluşan gruplara özel gereksinim grubu (veya grupları) diyoruz. Bu bölümde, biraz aşağıda özel gereksinim grupları tanımını ayrıca yapılmıştır.)

İşte sosyal hizmet ya da sosyal hizmetler, bu kategoriye giren insanlara verilen hizmetlerdir. Sosyal sorunlarından ötürü toplumdaki ilişkilerini iyi düzenleyemeyen, topluma uyumda güçlük çeken kişiler, gruplar, aileler ve topluluklardır. Aça, yoksula, işsize, dara düşene, içinde sorun ya da bir çatışma yaşayan aileye, sokak çocuğuna, eğitimi iyi gitmeyen öğrenciye, şiddete uğrayan herkese (çocuğa, gence, yetişkine, kadına, özürliye, eşcinsele, sığınmacıya (mülteciye)), yalnız kalmış yaşlıya, bakıma muhtaç özürliye, engelliye, alkol ve uyuşturucu bağımlısına, hastanedeki hastaya, onun dışarıda bakıma muhtaç kalan ailesine, cezaevine düşene ve onun evde desteksiz kalan yakınlarına, ailesine, işyerinde çeşitli sıkıntılar, uyumsuzluklar yaşayan çalışanlara, topluma girmekte güçlük çeken her insana, vb. verilen, onların durum ve konumlarına özgü hizmetlerin hepsi birer sosyal hizmettir..

Sosyal hizmetlerin verildiği nüfus grupları ya da özel gereksinim grupları hangileridir?

Bundan amaç, geçici ya da sürekli olarak özel bir desteğe, yardıma gereksinim duyan bu insanlara ve yakınlarına (a) toplumda rahatça yaşayabilecekleri gücü ya da yeterliliği kazanmaları için gerekli müdahaleleri yapmak (Yani o durumdaki kişi ve yakınlarıyla çalışmak, onları çevreye uyumlu duruma getirmek.), (b) toplumda rahatça yaşayabilecekleri ortamı ve koşulları sağlamaktır (Yani. toplumu bu durumdaki insanların da rahatça yaşayabilecekleri bir konuma getirmek.) Genel amaç, her bireyin toplumdan en üst düzeyde yararlanmasını ve yaşamdan doyum almasını sağlamaktır. Bu amaçlarla yapılan hizmetler sosyal hizmetlerdir.

Sosyal Çalışmacı ve Sosyal Tekniker

20. Yüzyıl'ın başlarından itibaren bu tür hizmetlerin verilmesi meslekleşmiştir. Bu alanda çeşitli elemanlar çalışarak özel gereksinim gruplarına hizmet verirler. Bu tür hizmetleri bu işin öğretimini görmüş meslek elemanları verir. Bunların başında sosyal çalışmacılar (social worker (İng.); der/die SozialarbeiterIn (Alm.)) gelir. Bunlar lisans düzeyinde sosyal çalışma öğretimi görmüş meslek elemanlarıdır. Sosyal çalışmacılar, mesleği, işi sosyal hizmet vermek olan meslek elemanlarıdır.

Ara elemanlar konusunda daha geniş bilgi için bakınız. Tomanbay, İlhan. (2011). Sosyal Hizmetlerde Açıköğretim ve Ara Elemanlar – Sosyal Çalışma ve Sosyal Teknikerlik -, Ankara: SABEV yayını.

Bunların yanısıra psikologlar, çocuk gelişimcileri, öğretmenler, hukukçular, hekimler vb. aynı alanda kendi mesleklerini uygulayarak çeşitli sıkıntıları nedeniyle toplumla istenilen bağı kurmakta ve sürdürmekte zorlanan insanlara topluma yeniden uyumlarını sağlamaları için kendi meslek alanlarındaki gerekli hizmetleri verirler; yardımcı olurlar. Bunlardan daha başka meslek elemanları da bu alanda önemli görevler üstlenirler. Çalıştıkları alan için özel donanımına sahip hastabakıcılar, çocuk bakım elemanları, yaşlı bakım elemanları, özürlü ve engellilere bakan bilgili elemanlar, gençlik yardımcıları, kadın sorumluları, tıbbi sekreterler, teknik sekreterler, sosyal sekreterler... Ve daha alanda gereksinim duyulan birçok görev elemanları... Bunlar sosyal hizmetlerin kusursuz sağlanmasını sağlayan yardımcı elemanlardır. Biz bunlara genel bir kavram olarak sosyal tekniker diyebiliriz. Ya da sosyal yardımcı... Bildiğiniz gibi, teknik alanda teknikerler vardır. Üretilen teknik işin belkemiğidirler. İnşaat, makine gibi teknik alanlarda onlarsız o iş yapılamaz. Sosyal alanda da sosyal teknikerler olmadan sosyal hizmetin yapılamayacağını Türkiye’de sosyal hizmetler geliştikçe hepimiz göreceğiz.

Sosyal hizmet alanlarında çalışabilecek başka ne tür ara elemanlar olabileceğini hayal gücünüzü kullanarak düşününüz? Düşüncenizde yeni iş ve çalışma alanları yaratınız.

Sosyal teknikerlik ya da sosyal yardımcılık Türkiye’de yeni yeni gelişmeye başlayan önemli bir meslek alanıdır. Sosyal çalışmacılar yukarıda kısaca saydığımız bu kadar geniş bir alanda tüm sorunlu insanlara, yardım bekleyen insanlara yetişemezler. Bu mümkün değildir. Öyle durumlar vardır ki yardımın gecikmesi sorunların artması demektir. Sosyal çalışmacıların alanda tekbaşların çalışmaları işyükü içinde boğulmaları demektir; çalışamaz duruma gelmeleri demektir. Bu durumda sosyal çalışmacılarla birlikte çalışan sosyal yardımcıları, başka deyişle sosyal teknikerler birçok sorun alanında etkin hizmetlerde bulunurlar. Böylece işler hızlanır, rahatlar, etkili ve verimli duruma gelir. (Bkz. Tomanbay, 2011).

Sosyal hizmet kuruluşları adlı bu derste sosyal hizmet kavramından sonra öğreneceğimiz ikinci temel kavram kuruluş kavramıdır. Birbirine kolayca karıştırıldığı için de kuruluşla birlikte farkını ortaya koyarak kurum kavramını da açıklamaya çalışacağız.

Kuruluş ve Kurum

Kuruluş ile kurum çoğu zaman birbirine karıştırılırlar. Bunlar birbirinden farklı kavramlardır. Önce bir tanımlarına bakalım: Uzmanlık sözlüklerine göre kuruluş (İngilizce’de “establishment”, Almanca’da “die Einrichtung”), “Önceden belirlenmiş amaçlara uygun olarak düzenlenerek oluşturulmuş, bina, gereçler, insangücü gibi maddi öğeleri olan, hizmet üreten örgütlü birlik”tir. (Tomanbay, 1999). Kurum (İngilizce “institution”, Almanca’da “die Anstalt”), “Kendisine bağlı en az bir kuruluşuyla önceden belirlenmiş bir amaca yönelik hizmet vermek için, bu hizmete uygun maddi öğeleri ve personeliyle birlikte kurulmuş, gelişmeye açık düzenli örgütlenmelerdir.” (agy).

Kuruluş, özel gereksinim gruplarına o kuruluş için belirlenmiş alanda verilen hizmetlerin yürütüldüğü, bir bina ve içinde bu amaçla oluşturulmuş döşeme ve diğer kullanım araçlarından oluşmuş bir bütünlüktür. Yani kuruluş olması için önce yeterli büyüklükte bir bina olmalıdır. Bu bina amaca uygun döşenmiş olmalıdır. İçinde masalar, koltuklar, sandalyeler, mutfak, tuvalet, çay ocağı, bunların yanı sıra, çalışma masaları, masaların üzerinde bilgisayarlar, telefonlar, faks, fotokopi makineleri,.. gibi hizmet araçları olmalıdır. Kuruluş olması için tek başına bunlar da yetmez. Bu masalarda, bu araçlarla çalışan o konuda özel öğretim görmüş elemanlar, çalışanlar olmalıdır. Uygun meslek elemanları olmalıdır.

Bu fizik ortamın düzenli işler duruma gelebilmesi için de önce amaca uygun bir planlama, hizmetlerde düzenleme yapılmalıdır. Bu temel hazırlıklardan sonra uygulama başlayabilir. Başarılı bir uygulama için de yapılan tüm işler belli bir plan içinde düzenli aralıklarda denetlenmelidir. Sağlıklı bir sosyal hizmet için denetleme sonunda ortaya çıkan eksiklikler, aksaklıklar yeni bir planlamayla giderilip uygulama daha hatasız başlatılmalıdır.

(Kurum sözcüğünün İngilizcesi Institution olan farklı bir anlamı daha vardır. Toplum biliminde kullanılır. Bir toplumda o toplumu varkılan büyük sistemleri anlatır. Bunlar toplumun oluşma sürecinde kendiliğinden ortaya çıkan, insanlar tarafından düzenlenen ve tüm toplumu kapsayan oluşumlardır. Aile kurumu, ekonomi kurumu, din kurumu, evlilik kurumu, mülkiyet kurumu, ortaklık kurumu, gibi... kullanılır. Bu kapsamlı bir içeriktir. Biz bu kitapta bu anlamıyla kullanmıyoruz. Dar anlamıyla, insanlar tarafından maddi ögeler ve katkılarla kurulmuş, hizmete yönelik oluşum anlamıyla kullanıyoruz.)

Ve bu bütünlük içinde, o kuruluş için seçilmiş alanda başvuran insanlara hizmet verilir. Bunlar özürlüler olabilir, bakım altındaki çocuklar, yaşlılar olabilir. Boş zaman değerlendiren gençler olabilir. Koruma altında alınan şiddet mağdurları olabilir. Cezaevinde cezalarını çeken insanlar, mahkûmlar olabilir; mahkeme sürecindeki tutuklular olabilir. Sosyal hizmet kuruluşlarında bu tür hedef kitleye verilecek, onların geçici ya da sürekli yaşadıkları sıkıntıları hafifletmeye yönelik hizmetlere de sosyal hizmetler adı verilir. Sosyal hizmet, işin özelliğine ve niteliğine göre geceli yani yatılı da verilebilir (huzurevi gibi...), gündüzlü de verilebilir (danışma merkezi, kabul merkezi, buluşma merkezi, sığınmaevi gibi...). İnsanlar bu hizmeti geçici de (süreli) alabilir (hastadır, cezaevindedir, çocuk bakımevidir vb.), sürekli de (yatalak hasta, huzurevi bakımı, doğuştan özürlü gibi...) alabilir

Kurum kuruluşu göre daha üst düzeyde bir kavramdır. Kurum kamuda düzenlenmiş üst örgütlenmeleri anlatır. Kamu hizmetleri verilen daha geniş kapsamlı örgütlenmelerdir. Kurum kavramı kamu kurumu kavramında da geçer. Bunların da bir binası ve içinde her türlü hizmete uygun döşeme bulunur, ama kurumlar daha merkezî, daha üst düzey hizmet sunarlar. Muhatapları birebir, doğrudan özel gereksinim grupları değildir. Geniş bir alandan sorumludurlar. Ulusal ya da bölgesel düzeyde güçleri vardır. Kurumlara bağlı kuruluşlar olabilir. Örneğin T.C. Karayolları bir kurumdur. Karayollarına ait bir konukevi, bir kreş birer kuruluştur. İŞKUR (Türkiye İş Kurumu) bir kurumdur. İş ve işçi bulma kurumudur. T.C. Emekli Sandığı bir kurumdur. Emekli Sandığına bağlı yaşlı bakım merkezleri birer kuruluştur. T.C. Emekli Sandığının bağlı olduğu bir üst kurum daha vardır. Kamu kurumu. Onun adı da Sosyal Güvenlik Kurumudur (SGK). SGK, hizmetleri tüm Türkiye'yi kapsayan bir kurumdur. Türkiye Cumhuriyetinde yaşayan yurttaşların sosyal güvenliklerinin yasalar çerçevesinde sağlanması için çalışan bir kurumdur. Türkiye'nin her tarafında büroları, hizmet binaları vardır. Hizmetleri merkezden planlanır, programlanır ve yürütülür. Sosyal Güvenlik Kurumuna bağlı kreşler, huzurevleri ve benzeri hizmet üreten yerler de o kuruma bağlı kuruluşlar olarak işlevlerini yürütürler. Kurumda da hizmet üretilir, ancak bu hizmetler daha çok örgütlenme, düzenleme, yönlendirme ağırlıklıdır; kuruluş daha çok gereksinim sahiplerine verilen hizmet ağırlıklıdır.

Tabii ki kuruluşlar bir kuruma bağlı olmadan da kurulabilir. Örneğin özel sektöre ait bir kreş hiçbir kuruma bağlı değildir, ama kuruluştur. Bir patronun genel yönetiminde çalışır. Bir müdürü ve çalışanları vardır. Hizmetlerini yürütür. Ayrıca bir de, bir kuruma değil ancak, bir sivil toplum örgütüne (STÖ) bağlı kuruluşlar olabilir. Kurumlar da kuruluşlar da kendilerini yaşatan ve çalıştıran genel ve özel mevzuata bağlı olarak çalışırlar. Bunlar o konu ile ilgili yasalardır, tüzüklerdir, yönetmeliklerdir, genelgeler ve özelgelerdir. Bunları Sosyal Hizmet Mevzuatı dersinde işleyeceğiz.

Özel gereksinim grupları

Sosyal ilişkilerinde herhangi bir nedenle aksamaya ve zorluğa yol açacak herhangi bir tıbbi, ruhsal ve sosyal özür ya da engeli bulunan ve bu nedenle sosyal hizmet kuruluşlarında, yatılı, yataklı ya da gündüzlü modellerde sosyal bakımları, sosyal tedavileri ve sosyal rehabilitasyonları yapılan, yapılması gerek duyulan ya da bu gereksinimi duyan kişilerin oluşturduğu gruba özel gereksinim grupları denir. Bunlar, yaşamlarında geçici ya da sürekli olarak bir desteğe, bakıma, tedaviye ve rehabilitasyona gerek duyarlar. Korunmaya muhtaç durumdaki çocuklar, gençler, yaşlılar, özürlüler, engelliler, kadınlar, erkekler, göçmenler, sığınmacılar, şiddet mağdurları, yoksullar, hastalar, tutuklu ve hükümlüler... bu kapsamdadır. Özel gereksinim grupları sosyal hizmetlere gerek duyan kişiler ve gruplardır. Bunlarla sosyal çalışmacılar, sosyal teknikerler, her kategoriden sosyal yardımcılar ile diğer sosyal meslek elemanları (hekimler, psikologlar, sosyologlar, halk eğitimcileri, özel eğitimciler, psikolojik danışma ve rehberlik çıkışlılar, öğretmenler, hukukçular, her kesimden bakım elemanları...) hizmet verenler kapsamına girerler.

Rehabilitasyon

Bu kitapta geçen bir başka kavram da “rehabilitasyon”dur. Rehabilitasyon İngilizce’den aktarma bir kavramdır. İngilizce yazılışı “rehabilitation”dur. İngilizce “habil” becerikli demektir. “Habilitation”un tam Türkçe karşılığı “beceriklileştirme”dir. Sözcüklerin başına getirilen “re” öneki yeniden demektir. Demek ki, rehabilitation yeniden beceriklileştirme demektir. Almanca’da da “die Rehabilitation” olarak - kullanılır. Almanca karşılığı “die Wiederherstellung”dur. Yeniden düzene koymak, yeniden hazırlamak, düzeltmek anlamlarındadır. Bir hastalığın tedavisinden sonra, hastalığın giderilmesinden sonra ortada kalan eksikliği, yetersizliği, güçsüzlüğü gidermek için yapılan çalışmalardır. Örneğin, bir trafik kazasıyla kırılan bacağın alçıya alınarak tekrar kaynatılması, hastanın ayağa kaldırılması tedavidir. Ancak hasta uzun bir süre o bacağını eskisi gibi kullanamaz. Üzerine tam basamaz, ağrı yapar, sızlar. Bacağın eski gücüne kavuşturulması gerekir. Hastanın ağrısız sızısız ve desteksiz (koluna girmeden, bastonsuz) yürütülebilmesi için yeni, başka çalışmalar yapılması gerekir. Örneğin, bacağıyla ağırlık kaldırma, jimnastik, havuzda yüzdürme gibi... Bu amaç için yapılan çalışmalar rehabilite çalışmalarıdır. Rehabilitasyondur. Rehabilitasyon bu anlamda, örneğin, bacağı kırıldığı için tedaviye alınmış, tedavisi bitmiş, ancak eskisi kadar rahat hareket edemeyen kişiye tekrar rahat yürüme becerisi kazandıracak, eski becerisini yeniden kazandıracak, kişiyi yeniden beceriklileştirecek çalışmalardır.

Buna biz Türkçe’de esenliğe çıkartma deriz. Dolayısıyla rehabilitasyon karşılığı olarak Türkçe’de en uygun kavram “esenlendirme”dir. Ancak, bu kavram çok kabul görüp yaygınlaşmamıştır. Bu nedenle bu kitapta biz yaygın kullanılan kavramı, rehabilitasyonu kullanacağız.

Bu noktada bir de terimler sözlüğü karşılığına bakalım: “Herhangibir bedensel, ruhsal (psikolojik) ve sosyal özüründen ötürü toplumsal ilişkilerinde aksama ya da tutarsızlık olan, toplumsal ilişkiler ve üretim sürecinde beklendik yeri alamayan kimselere verilen tıpsal, ruhsal ve sosyal sağaltım ve destekleme” çalışmaları (agy) rehabilitasyon olarak adlandırılmaktadır.

Bu arada rehabilitasyon konusunda siz sevgili öğrencileri kısaca bir noktada daha aydınlatalım. Rehabilitasyon tıpta tıbbi rehabilitasyon, psikiyatride ruhsal rehabilitasyon ve sosyal hizmetlerde gerekli olduğu ve yapılması gerektiği zaman sosyal rehabilitasyon adını alır. Sosyal rehabilitasyon bir sosyal çalışmacı arkadaşınız ile birlikte sizin işinizdir. Ayrı bir eğitim ve bilgi konusudur. Özel donanım ve zamanla kazanılan beceri ister.

Özürlü ve Engelli Kavramları

Dikkatinizi çekmiştir; yukarıdanberi okuduklarımızda, yeri geldiği zaman özürlü ve engelli kavramlarını birlikte kullandık. İkisinin aynı anlamda olduğu sanılır ve bu kavramlar günlük dilde birbirinin yerine kullanılır. Oysa özürlü ve engelli aynı kavramlar değildir. Bunun en iyi tanımını Özürlü ve Yaşlılara Yönelik Sosyal Hizmetler başlığını taşıyan dördüncü ünite de bulacaksınız. Orada yapılmış ve iki kavramın farkını ortaya koyan anlamlı yaklaşıma burada birkaç küçük ekleme yapmak istiyoruz.

Türkçe’de bu iki önemli kavram arasında fark gözetilmez. Konuya daha çok duygusal yaklaşılar ve değişik evrelerde birisinin kullanılması öne çıkarılır. Konu, kişilerin duygularına göre, hoşlarına gidenin kullanılması gibi bir noktada tartışılır. Oysa bu iki kavram Türkçe’de farklı anlamları içerirler. Yabancı dillerde de farklı anlamlar taşırlar. İngilizce ve Almanca’da özürlülük kavramı kişide doğuştan gelen bedensel ya da yetisel bozuklukları anlatır; engellilik ise kişinin yaşamı sırasında, sonradan ortaya çıkmış bedensel ve yetisel eksikliklerdir. İnsanın doğuştan ya da sonradan başına gelen ve işlev eksikliği yaratan eksikliklerin bir sözcükle ayrı ayrı ifade edilmesi dilin zenginliğidir. Bunların ikisi de engellilik ya da özürlülük değildir. Bir hekimin engelli ya da özürlü dendiğinde geliştireceği düşünce ya da hareket tarzı farklı olacaktır. Bu fark önemlidir.

Bu iki kavram İngilizce’de özürlülük “disability”, engellilik “handicapped” terimleriyle karşılanmaktadır. Almanca’da özürlülük “die Beschädigung”, engellilik “die Behinderung” olarak karşılanır. Her iki dilde de özürlülüğü karşılayan terimler bozuk, kırık, çatlak, hasarlı, düzgün olmayan anlamlarını taşır; engelliği karşılayan terimler ise – insanın karşısına çıkan – engel, yasak karşılığındadır. Bu fark özürlü ya da engelli insanın gelişmiş ülkelerde alacakları sosyal güvenlik edimlerini de (avantajlarını) farklılaştırır. Bu nedenle mevzuat düzeyinde de bu iki kavramın ayrı ayrı anlamlarda kullanılması önemlidir.

Öteyandan, bugün ülkemizde hem mevzuatta ve hem de bu alandaki hizmetlerin Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı çatısı altında örgütlenmesi düzeyinde de özürülük terimi yeğlenmiştir. Bakanlığın kurulmasından önce de durum aynı idi. 2011 Aralık ayına kadar, şimdi kaldırılmış ve Bakanlık çatısı altında genel müdürlük olarak yeniden düzenlenmiş olan Özürülüler İdaresi Başkanlığı vardı. Orada da, görüldüğü gibi resmi boyutta özürülük kavramı kullanılmaktaydı. Bakanlık çatısı altındaki bugünkü örgütlenmenin adı da Özürülü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğüdür. Bu nedenle kitabımızda özürülük kavramının kullanılması tercih edilmiştir.

Biz bu bölümde kitabın konusunu oluşturan temel iki kavramın açıklamasına ve bölüme ek olarak düşünülebilecek iki terimin açıklamasına yer verdik. Diğer bölümlerle ilgili temel kavramların ve terimlerin tanımlarına kendi bölümleri içinde yer verilmiştir.

TÜRKİYE'DE SOSYAL HİZMET KURULUŞLARININ TARİHSEL GELİŞME SÜRECİ

Türkiye'de sosyal hizmet kuruluşlarının tarihine çok kısa göz atacak olursak konumuzu üç tarihsel evreye ayırabiliriz.

- Osmanlı Öncesi Dönem (<< - 1299)
- Osmanlı İmparatorluğu Dönemi (1299 - 1923)
- Cumhuriyetin Kurulmasıyla Başlayan Dönem (1923 - >>>)
- Türkiye Cumhuriyeti Tarihsel Sürecinde Sosyal Hizmetlerle İlgili İlk Bakanlığın Kurulmasından Bugüne (2011 - >>>)

Dersimizin konusu sosyal hizmet kuruluşları olduğuna ve tarihsel bilgilere de bu çerçevede değinmemiz gerekeceğine göre kitabımızda Osmanlı öncesi döneme girmeyeceğiz. Ancak bilmeliyiz ki, kaynaklar Türklerin Orta Asya'da vakıf benzeri örgütlenmelere sahip olduklarını göstermektedir. Kimi kaynaklar da vakıfların tarihini 12. Yüzyıl'a dayamaktadır. Her ne kadar Orta Asya'da da, sosyal önlemleri alarak halka götüren vakıf niteliğinde kurumlaşmalar görülse de vakıfların yerleşik düzene geçildikten belli bir süre sonra kurulmuş olmalarının gerektiği konusunda görüş birliğinin olduğunu söyleyebiliriz ki bu da 12. Yüzyıl dönemlerine denk gelmektedir.

Bu dönem Osmanlı İmparatorluğunun kurulmasına da denk gelen dönemlerdir ve Türklerin Anadolu'ya gelerek (Öncesi ve sonrasıyla 1071 yılı.) fütüvvet, zaviye ve tekkeler yoluyla örgütlenip sosyal ve siyasal bütünlüklerini sağlama yolunda uğraş verdikleri dönemlerdir. Anadolu'ya gelen Türklerin ilk örgütlenme modelleri olan fütüvvetler, zaviyeler ve tekkelerin, Anadolu'daki siyasal ve ideolojik bütünlüğün oluşturulmasında çok büyük bir rol oynadıkları bir gerçektir. Ancak, bunun kadar, aynı oluşumların Türkler için sosyal topluluklar olarak ilk bütünleşmelerini, toplumsal yapılanmalarını, ilk toplumsal dayanışmayı sağlayan kurumlaşmalar olduğu konusunda da tarihçiler uyuşum içindedirler. Yani bunların, özellikle sosyal (aile, çevre, arkadaş olma...), toplumsal (toplumu yapı olarak oluşturan...), siyasal ve ideolojik büyük önemleri bulunmaktadır.

İlk sosyal kurumlaşmaların temelleri küçük grupların biraraya gelerek söyleştikleri, tartıştıkları ve görüş alışverişinde buldukları bu kurumlar eliyle gerçekleştiği açık bir bilgidir. Osmanlı Beyliğinin bir imparatorluğa dönüşmesi bu temellerin güçlenerek oluşturduğu yapılanma sayesinde. Tekke ve zaviyelerde geliştirilen görüşlerin yanısıra Türklerin Anadolu'da çeşitli topluluklar olarak yerleşik düzene geçmeleriyle vakıf biçiminde kurumlaşmalar da güçlenmelerini sürdürmüşlerdir.

İnternette arayarak fütüvvet, zaviye ve tekkenin ne olduğunu öğreniniz. Bunun için bulduğunuz uygun sayfaların yanısıra şu sayfada da arayınız.
<http://tr.wikipedia.org/wiki/>

Bir toplum her zaman için dayanışmayı pekiştiren kurumlaşmalara gereksinim duyar. Vakıflar bu amaca da hizmet etmişlerdir. Büyük Selçuklu Devleti (1040-1157) ve özellikle Anadolu Selçuklu Devletinin (1077-1308) egemenlik dönemleri de Türklerin Anadolu'ya yayıldıkları ve iyice yerleştikleri

dönemdir. Selçuklu egemenliği Anadolu'daki diğer beyliklerin Osmanlı Beyliği çevresinde toparlanıp Osmanlı İmparatorluğunun kurulması dönemine denk gelir (1299). Dolayısıyla Selçuklular'da örnekleri görülen vakıf ve diğer sosyal hizmet kurumlaşmaları da bir yerleşik düzen kurumları ve bir kültür olarak Osmanlı İmparatorluğuna geçmiştir.

Osmanlı Dönemi

Cumhuriyet'ten önce, Osmanlı İmparatorluğu zamanında, diğer ders kitaplarında okuyacağınız çeşitli sosyal hizmet kuruluşları vardı. Bunların arasında öncelikle vakıflara bağlı kuruluşlar gelir. Tabii o zaman sivil toplum kuruluşları diye bir kavram yoktu. Kamu, yerel, özel diye bir ayırım sözkonusu değildi. Tüm sosyal hizmet kuruluşları hayır sahipleri tarafından hayır amaçlı kurulurlardı. Vakıflara bağlı idiler. Vakıfların çatısı altında imaretler (yoksullara yardım için oluşturulmuş hayır kuruluşları), kervansaraylar (uzun yol yolcularının korunaklı olarak geceleyecekleri yapılar), medreseler (eğitim kuruluşları) bulunmaktaydı.

Dârüşşifalar (şifahane; hastane), bimarhaneler (ruh ve akıl sağlığı için kurumlar), ıslahhaneler (cezai boyutta iyileştirme evleri; bugünkü adıyla eğitimevleri), darüleytamlar (Dar-ül Eytam; yetimler kapısı, yetimler yurdu), tabhaneler (nekahet evleri, dinlenme yurtları), çeşmeler, hanlar, hamamlar... gibi sosyal hizmet kuruluşları Osmanlı İmparatorluğu döneminde sadece vakıflar kapsamında değil devlet tarafından da kurulmuştur. Örneğin, 2. Abdülhamit'in emriyle açılan Dar-ül Aceze (Darülaceze, düşkünler kapısı, düşkünler evi) bu kapsamdadır. Gene aynı dönemde açılan Dar-ül Hayr- ı Alî açılmıştır (Çavuşoğlu, 2005, 8). Burada anasız babasız çocuklara yatılı bakım verilmekte idi. Dar-ül Hayr- ı Alî'nin Türkçesi nedir bilir misiniz? Büyük hayırlar kapısı! Öksüz ve yetim çocuklarının devlet eliyle bakımlarını sağlamak herhalde büyük hayırlar arasındadır.

İstanbul'da açılan Dar-ül Hayr- ı Alî 1908 yılında Himaye-i Etfal Cemiyetinin kurulmasıyla kapatıldı. Hemen hemen aynı amaca hizmet ediyordu. (Bu ünitenin biraz aşağısında Himaye-i Etfal Cemiyeti anlatılacaktır.)

Biraz yukarıda hayır girişimi olarak, sosyal bir kurum diyerek çeşmelerden ve hamamlardan sözettik. Lütfen, mahallelere yapılan bir çeşmenin ne büyük bir sosyal anlam taşıdığını anlamak için evlerinde musluk sistemi olmayan, bakkallarında hazır pet şişelerde su satılmayan, motorlu araçlarla evlere seri üretim damacana su dağıtımı yapmayan, evlerine hergün dışardan kovalarla taşıma yoluyla ya da sakalar eliyle su getirilen o dönemin evlerini ve yaşama ortamını düşünün. O yüzden yolcuların kalacakları bir "hotel" olmayan bir dönemde hanın, suyun evlerde "akmadığı" bir dönemde çeşmenin sosyal işlevi ve önemi o kadar büyüktü ki, bunları da sosyal hizmetten saymak herhalde yanlış olmayacaktır.

Osmanlı, bu tür sosyal yatırımlarıyla toplumun harcını sağlam tutmasını bildi. O dönemin öğretim kurumlarında (medreselerde) okuyan öğrenciler için, yolcular, kimsesizler ve muhtaçlar için aşevlerinde (imaret) düzenli yemekler dağıtılırdı. Fatih külliyesinde, kayıtlara göre, günde bin kişinin karnı doyurulur, sadece İstanbul'un tüm imaretlerinde ve yemek pişirip dağıtan zenginlerin ocaklarında günde 30.000'den fazla kişiye yemek çıkarılırdı.

Ayasofya Vakfı, Edirne'deki İkinci Murat Vakfı gibi birçok vakıflarda yetimlere düzenli aylık bağlanmıştı.

Osmanlılarda ilk imaret 1336 yılında Orhan Gazi tarafından kuruldu. Osman Gazi yoksullara eliyle yemek dağıtırdı. Osmanlıların son zamanlarına kadar devam eden bu kurumların yerine sonradan aşevleri kuruldu (www.msxlab.org/forum/osmanli-imparatorlugu/312968-osmanli-kurumlari-imaret.html) (2012).

Adları çok az duyulan tabhanelerde, (ya da tavhanelerde) hastalıktan tam kurtulamayanlar, uzun yoldan gelen yolcular, aç bilaç yoksullar bir süre kalarak dinlenirler, bedenlerinde tekrar güç buldukları zaman ayrılırlardı (Erkan 2005, 54).

Buna benzeyen Dar-ül raha'larda bilginler, yoksullar ve miskinler belirli sürelerde dinlenirler, kendilerini toparlarlardı (agy, 55). Yoksul ya da bilgin, bir üretim için çalışıp para kazanamayan, yani yeterli gelirleri olmayan insanlar için buraları adeta birer sığınma eviydi.

Eski Osmanlı vakıfları çatısı altında hangi sosyal hizmet ve sosyal yardım kuruluşları vardı?

Vakıflar tarafından açılmış o tarihlerin hayır kuruluşları, yani bugünün sosyal hizmet kuruluşlarının ilgili hayırsahibi tarafından yaptırılmış bir cami bahçesi içine toplandığı olmuştur. Bir caminin çevresine yapılmış diğer kuruluşlar “külliye”yi oluşturuyordu. (Bugünkü üniversitelerin binalarının birarada bulunduğu geniş araziye “yerleşke” (kampus (İng.)) deniyor. Külliye ona benzer bir kavramdır.) Örneğin Fatih Sultan Mehmet zamanında açılmış Fatih Külliyesi gibi (İstanbul’un Fatih semtinde bulunurdu.) Fatih Sultan Mehmet’in açtırdığı külliyyede imarethane, medrese, şifahane, misafirhane... vardı. Buradaki imarethanede günde bin kişiye karşılıksız yemek verilirdi. Evi barkı olmayanlar gecelerdi. Medresede eğitim görülür, şifahanede hastalar bakılırdı. Külliyelerde o külliyelerin din büyükleri, vakıf kurucuları, yöneticileri, büyük din hocaları için türbeler yapılırdı. Bunlar da külliye kültürünü ve dayanışmayı geliştiren öğelerdendi.

Sonuç olarak, Osmanlı İmparatorluğunda sosyal güvenlik sosyal yardım sistemininbe dayanmaktaydı. Bu da (a) bireysel olarak din kurallarına göre yapılan sosyal yardımlar ile, (b) vakıfların yaptığı sosyal yardımlar olarak kendini göstermiştir.

İslam dininin emrettiği zekat, fitre, kurban kesme, adak ve kefaretle, diğer bağış ve sadakalar şeklinde dar gelirliilere ve muhtaçlara yapılan yardımlar bireysel nitelikli sosyal yardımlardır. Bunun dışında insanlara hayır ve iyilik yapmak amacıyla kurulan vakıflar da sosyal yardım kurumları işlevi görmüşlerdir. Osmanlı’da dinsel eksenli sosyal yardımlar sosyal güvenliğin sağlanmasında önemli bir rol oynamışlardır (Şen, 2002, 31).

Ancak Osmanlı döneminin uzun yıllar başarıyla sürdürülen ve sosyal yapıyı sağlamlaştıran, toplum içinde dayanışmayı arttıran, toplumsal kültürü geliştiren Ahi sistemi de sosyal hizmet yapılanması çerçevesinde kısa da olsa anılmalıdır.

Ahîlik Selçuklulardan gelen bir gelenektir. 13. Yüzyıl’a tarihlenir. Osmanlı Devleti’nin kuruluşunda ve Osmanlı insanının yetişmesi ve eğitiminde büyük rol oynamış sosyal bir meslek örgütüdür. Ahî, Arapça “kardeşim” anlamındadır. Türkçe “cömert, eli açık” anlamına geldiği de söylenir (akı sözcüğü.) Bu örgütlenme içinde Anadolu’da yaşayan Türklerin, esnaf ve sanatkârlarının birliği sağlanmış, çalışma yöntemleri sağlam temellere bağlanmış, katı kuralları olan çalışma örgütü idi.

Ahîlik hakkında ayrıntılı bilgi almak için <http://ahilik.net> sayfasını ve onun içinde www.ahilik.net/index.php?option=com_content&view=section&layout=blog-&id=7&Itemid=41 sayfasını ziyaret ediniz.

Horasan’dan gelen zamanın aydınlarından Ahi Evren’in (1171-1262) Anadolu’ya, Kayseri’de gelerek yerleştiği, debbağlık yapıp geçindiği bilinir. Bu sayede esnafları bir çatı altında toplamaya başlamış ve başarmıştır. Bu arada güçlenerek İslam kültürü içinde Osmanlı beyliğinin gelişmesinde de büyük payları vardır.

Yoksullara yardım Ahîliğin temel ilkelerindendi. Kayseri’den yayılan ve büyük etkinliği olan Ahîlik Tanzimat Fermanından sonra eski gücünü yitirmeye başlamıştır. Bunu hemen her kentte şimdiki meslek odaları gibi örgütlenen loncalar izlemiştir. Loncalar, esnaflar arasında eşitliği ve dayanışmayı sağlamak, meslek etkinliklerini düzene koymak ve denetlemekle yükümlüdürler.

Loncalar Ahî örgütlerinden daha fazla yaygınlaştılar. Avarız (arıza) sandıkları kurarak üyelerini her türlü kaza ve ölüme karşı sigortalama yapmışlardı. Onyedinci Yüzyıl’da İstanbul’da 1109 lonca ve bunlara bağlı 126.000 üye olduğu yazılıp söylenmektedir. Loncalar sanayileşmenin başlaması, fabrikaların açılmasıyla değer yitiren el sanatlarının kaybolmasıyla ortadan kalkmaya başladılar. 1913 yılında, Osmanlı’nın son dönemlerinde İttihat ve Terakki Fırkasınca loncalar kaldırılmıştır.

Loncalar hakkında daya ayrıntılı bilgi için şu kitabı edinebilir ve inceleyebilirsiniz: Amnon Cohen. Osmanlı Kudüsünde Loncalar. Tarih Vakfı Yurt Yayınları (2003).

Birer sosyal kurum olan ahilik örgütleri ve loncalar sosyal dirliğin ve dengenin sağlanmasında büyük rol oynamışlar, yoksullara sahip çıkmışlar, çalışanları neğitimine önem vermişlerdi.

Sosyal güvenliğin devlet eliyle kurumsal boyutta düzenlenmesinin ilk örneği 1865 yılında Devlet elindeki madenlerden sorumlu Bakan Dilaver Paşa tarafından hazırlanan ve kısa adıyla “Dilaver Paşa Nizamnamesi” diye anılan bir tüzüktür. Bununla madende çalışan işçilerin çalışma koşullarının iyileştirilmesi ve sağlıkları için önlemler alınması öngörülmüştü. Ancak bu tüzük padişah tarafından onaylanmamış ve işlerliğe kavuşamamıştır. Zonguldak kömür havzasında çalışan işçilerin durumlarının iyileştirilmesi için Cumhuriyet dönemine gelinmesi ve 1921 yılında Cumhuriyet’in ilk sosyal güvenlik yasasının çıkarılması gerekecekti (151).

Cumhuriyet Dönemi

1923 yılında kurulan Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı İmparatorluğunda var olan sosyal hizmet kuruluşlarını hem kurum hem de kültürel miras olarak devraldı. Bunların başında vakıflar gelir. Osmanlı’dan kalma vakıflara bugünkü yasalarımızda mülhak vakıflar adı verilir. Mülhak Arapça’da eklenmiş, katılmış anlamında bir sözcüktür. İlhak sözcüğünden gelir. İlhak etme de katma demektir. Bu şu anlama gelir. Cumhuriyet döneminde bütün toplumun yeniden düzenlenmesi kapsamında vakıflar alanında da yeni tüzel düzenlemeler, hukuk düzenlemeleri yapılarak vakıfların nasıl kurulması gerektiği hukuksal kurallara bağlandı. (Türk Medeni Kanunu). Ancak, Osmanlı’dan beri varolan ve Cumhuriyet döneminde tüm vakfedilmiş varlıklarıyla kalan vakıflar vardı. Bunlar, vakfeden bir zenginın taşınır taşınmaz mallarıyla kurulan ve işleyen örgütlenmelerdir. Bu tür vakıfların geleneksel özelliklerini bozmadan, varlıklarının sürdürülmesi için özel kurallar geliştirildi ve aynen devamları sağlandı. Yeni kurulan vakıflardan farklılıkları olduğu için de Cumhuriyet’ten sonra kurulan vakıflara yeni vakıflar, Osmanlı’dan kalma vakıflara da – yeni vakıfların dışında bir yapıya sahip ama yeni yapıya eski yapılarıyla katılmış vakıflar” anlamında mülhak vakıflar dendi. Onların varlıklarını eskisi gibi sürdürebilmeleri için özel tüzel düzenlemeler yapıldı. Daha sonra çıkarılan Vakıflar Kanununda da bu mülhak vakıflar yer aldı. Mülhak vakıf 5737 sayılı Vakıflar Kanununa göre, Cumhuriyet’ten sonra çıkarılan ilk Türk Medeni Kanununun (743 sayılı Türk Kanunu Medenisi) yürürlüğe girmesinden önce (yani Osmanlı İmparatorluğu zamanında) kurulmuş ve yönetimi vakfedenlerin soyundan gelenlere “şart edilmiş” (Md. 3), yani vakfedenlerin soyundan gelenlerin sahipiliğine bırakılmış vakıfları ifade eder.

Bu vakıflar, sosyal yardımlarını, hayır hizmetlerini yasayla korunarak eskisi gibi sürdürmektedirler. Bunların dışında, yeni vakıflar son çıkarılan Türk Medeni Kanunu (2001/4721) ve Vakıflar Kanunu (2008/5737) hükümlerine göre kurulurlar ve işletilirler.

Mülhak vakıflar ile yeni vakıflar arasındaki en önemli fark mülhak vakıfların Cumhuriyet’ten önce, yeni vakıfların Cumhuriyet’ten sonra kurulmuş olmalarıdır.

Vakıfların geçirdiği bu dönüşümden sonra aynı dönüşümü Osmanlı döneminde varolan sosyal güvenlik modeli de geçirmiştir. Osmanlı’da 1867 yılında “Memleket Sandıkları Nizamnamesi” nin yürürlüğe girmesiyle Osmanlı Devleti’nin her yanında sosyal yardım sandıkları açılmaya ve işletilmeye başlanmış, uzun yıllar bu sandıklar eliyle sosyal güvenlik sistemi kurumlaşma yolunda büyük adımlar atmıştır.

Sosyal güvenlik örgütlenmeleri olan bu sandıkların yerine ilk olarak Türkiye sosyal güvenlik tarihi için çok önemli bir örnek olarak 1921 yılında, yani Kurtuluş Savaşı sırasında 1920’de açılan Türkiye Büyük Millet Meclisi ardıardına iki yasa çıkararak Cumhuriyet döneminin ilk sosyal güvenlik önlemlerini başlatmıştır. Bunlar 114 sayılı “Zonguldak ve Ereğli Havza-i Fahmiyesinde Mevcut Kömür Tozlarının

Amele Menafi-i Umumiyesine Furuhtuna Dair Kanun" (11 05 1921) ile 151 sayılı "Ereğli Havzai Fahmiyesi Maden Amelesinin Hukukuna Müteallik Kanun" çıkartılmıştır. Bu yasalarla önce Zonguldak ve Ereğli'deki taşkömürü havzasında bulunan kömür tozlarının satılarak sağlanacak gelirin madende çalışan işçilerin yararı için kullanılması ve sonra madende çalışan işçilerin sağlıkları ve çalışma koşullarının düzeltilmesi öngörülmüştür. Örneğin, bunun için, 151 sayılı yasayla maden ocaklarında istihdam edilen işçilerin gecelemeleri ve dinlenmeleri için her ocak civarında işçi koğuşları ve hamam inşa edilmesi zorunluluk haline getirilmiştir (Md. 1). Ayrıca çalışma saatleri sekiz saat ile sınırlandırılmıştır. İşçiler eğitilecektir. Ayrıca bu yasayla ilk amele birliklerinin, "İhtiyat ve Teavün Sandıklarının" (yedekleme, saklama ve yardımlaşma) bu yasa ile kurulmaları hükme bağlanmıştır. Ve birkaç yıl içinde işçiler için ilk bir sosyal güvenlik örgütü olarak Amele (İşçi) Birliği kurulmuştur. Amele Birliği Halen, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına bağlı, yönetim, işleyiş ve denetimi kendi yönetmeliğine göre yapılan, idari ve mali açıdan özerk tüzel kişiliğe sahip bir sosyal güvenlik kuruluşu olarak etkinliklerini sürdürmektedir. Türkiye Taşkömürü Genel Müdürlüğü, Karaelmas Elektrik Dağıtım A.Ş., Çatalağzı İşletme Müdürlüğü ve Türkiye Elektrik Üretim-İletim A.Ş. Kuzey-Batı Anadolu Şebeke İşletme Grup Müdürlüğü'nün Zonguldak ve Ereğli Kömür Havzasında çalışan işçilerin sosyal güvenlikleri bugün Sosyal Güvenlik Kurumu çatısı altında (SGK – SSK) yapılmaktaysa da bu Sandık üyelerine ek yardımlar sağlamaktadır.

Bunlar, Ereğli Kömür Havzası Amelebirliği Biriktirme ve Yardımlaşma Sandığı Yönetmeliği uyarınca sandık üyelerine, sosyal sigorta ödemelerine ek olarak geçici iş göremezlik, son yardım (ölüm), öğrenim, cenaze defin, konaklama, kredi ve bu çerçevede ödünç para (ikraz), konut kredisi (kooperatif kredisi) ve konut onarım kredisi (tabii afet yardımı) yardımlarıdır. Ayrıca, ayrı bir yönetmelikle üyeleri olan işçilerin çocuklarının üniversitede okutulmalarının sağlanması için maddi yardım sağlanmaktadır (www.amelebirliği.gov.tr/articles.php?category_id=102 (2012)).

Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra, sosyal sigorta kuruluşlarının kurulmasına başlanmadan önce hiç değilse belli çalışan kesimlerin sosyal sigorta güvencelerinin sağlanması için bu tür çeşitli yardım sandıklarının kurulması sürdürülmüştür.

Cumhuriyet döneminde alınmış bu ilk sosyal güvenlik önlemleri önemlidir. Sosyal hizmetlerin gelişmesi bunun arkasından zaman içinde gerçekleşmiştir.

Osmanlı İmparatorluğundan Cumhuriyet'e geçen çeşitli sosyal yardım vakıflarının yanı sıra çok önemli iki sosyal hizmet kuruluşu daha vardı. Bunların biri Hilal-i Ahmer Cemiyeti" (bugünkü Kızılay), diğeri "Himaye-i Etfal Cemiyeti" idi.

Arapça'da "ahmer" "kırmızı, kızıl, al" anlamını taşır. "Hilal" de "ay" olduğuna göre, "hilal-i ahmer" Kızılay demektir. Cemiyet, yani dernek olarak kurulmuştur. Kuruluş tarihi 11 Haziran 1868'dir. İlk olarak "Osmanlı Yaralı ve Hasta Askerlere Yardım Cemiyeti" adıyla kurulmuştu. Bu uzun ad 1877'de kısaltılarak "Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti" olarak değiştirildi. Cumhuriyet'in kurulduğu yıl olan 1923 yılında adı "Türkiye Hilal-i Ahmer Cemiyeti" olarak tekrar değiştirildi. Daha sonra Cumhuriyet kurumlarının oluşturulması süreci içinde Mustafa Kemal Atatürk'ün talimatlarıyla cemiyetin adı Türkiye Kızılay Cemiyeti olarak ve 1947 yılında da cemiyet adı türkçeleştirilmiş, dernek olarak değiştirilmiştir. Kızılay adını bulan ve koyan kişi Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'tür.

Himaye-i Etfal Cemiyetine gelince: Bilirsiniz, Osmanlıca'da "himaye" "koruma" demektir. "Etfal" "tıfıl"ın çoğuludur. Tıfıl da Osmanlıca'da "çocuk" demek olduğuna göre "himaye-i etfal" çocukların korunması anlamını taşır. "Cemiyet" de bugünkü "dernek" sözcüğünün Arapçasıdır. Demek ki o zamanlar çocuk koruma hizmetleri dernek çatısı altında verilmekteymiş. Yani, hizmetler padişahın ya da hayırseverlerin maddi destekleriyle verilmekteymiş.

Himaye-i Etfal Cemiyeti Osmanlı İmparatorluğunun 2. Meşrutiyet Döneminde 1908 yılında kuruldu. Hatta dernek olarak ilk kurulduğu yer Kırklareli'dir. 1917 yılında, yani Kırklareli'nde kuruluşundan 9 yıl sonra Türkiye çapında yaygınlaştırıldı. Niye kuruldu biliyor musunuz? Savaş zamanı. Babalar cepheye, analar cepheye erzak taşıyor, mermi taşıyor, top çekiyor. Çocuklar ortada sahipsiz kalmış... Onlara bakmak için. Çeşitli yerlerde çocuk yuvaları açılıyor. Hatta o tarihlerde bunlara "çocuk misafirhanesi" denmektedir. Hani, anaları babaları tekrar evlerine dönene kadar çocukların konuk edildikleri yer,

anlamında... Ancak babalar, anneler cepheden dönemeyince öksüz ve yetim kalan çocukların sürekli korunmaları için bu “misafirhaneler” “yuvalara” dönüştürüldü.

1935 yılında yapılan dernek genel kurulunda Himaye-i Etfal Cemiyetinin adı Çocuk Esirgeme Kurumu olarak değiştirildi. Kurumun Türkçe isim babası Mustafa Kemal Atatürk'tür.

Çocuk Esirgeme Kurumunun tarihsel kronolojisine
www.sosyalhizmetuzmani.org/cocukesirgemekurumu.htm (Erişim: 12 01 2012)
sayfasından ulaşılabilmektedir. İlgilenenlerin yararlanacağını düşünüyoruz.

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu açık kaldığı süre içinde çeşitli sosyal hizmet kuruluşları açtı ve çalıştırdı. Bunlar çeşitli kentlerde ve ilçelerde olmak üzere 3 “Ana Kucağı” (Ankara, Diyarbakır, İzmir), 8 Gündüz Bakımevi (Ankara, Balıkesir, Bursa (2), Elaziz, İzmir, Giresun, Adalar), 10 “Süt Damlası” (Ankara, Denizli, Eskişehir, İstanbul, Tokat, Mersin, Konya, Sivas, İzmir), 24 muayenehane (Ankara (3), Adana, Balıkesir, Denizli, Bolu, Diyarbakır, Bursa, Edirne, Eskişehir, İstanbul, İzmir, Giresun, Tokat, Mersin, Antalya, Konya, Üsküdar, Zile, Fatih, Kasaba, Bakırköy, Çorum), 1 Doğumevi (Bakırköy), 28 aşhane (Adana, Balıkesir, Çorum, Eskişehir, Elaziz, Tokat, Mersin, Kars, Muğla, Adalar, Adapazarı, Biga, Erbaa, Ereğli (Karadeniz), İnegöl, Gelibolu, Hendek, Kalecik, Kadıköy, Karapınar, Uzunköprü, Lapseki, Reşadiye, Zile, Fatih, Ankara, Sivas, 13 Şefkat Yurdu (Artvin, İzmir, Giresun, Tokat, Kars, Biga, Lapseki, Reşadiye, Ödemiş, Adana, Balıkesir, Kemalpaşa, Isparta), 3 yetimlerevi (Çanakkale, Edirne, Adana), 28 Çocuk Bahçesi (Ankara, Antalya, Kayseri, Giresun, Niğde, İzmir, Eskişehir, Bolu, Denizli, Çorum, Balıkesir, Konya, Gaziantep (2), Emet, Merzifon, Seydişehir, Malkara, Salihli, Safranbolu, Elaziz, Kırklareli, Mersin, İzmit, Bor, Akşehir, Uşak, Akhisar), 6 banyo (Ankara, Aydın, Adana, Artvin, Balıkesir, Ayancık), 7 sinema (Balıkesir, Çorum, Denizli, Mersin, Çorlu, Salihli, Artvin), 1 Okuma Odası (Ödemiş), 1 Çocuk Bakıcı Mektebi (Ankara) ve 2 Ana Mektebi (Ödemiş, İzmir) olmak üzere toplam 136 kuruluş... (www.shcek.gov.tr/turkiye-himaye-i-etfal-cemiyeti-kuruluslarinin-illere-gore-dagilimi-(1935.aspx) (2011).

Görüldüğü gibi o zamanın gereksinimlerine uygun olarak Çocuk Esirgeme Kurumu bünyesinde çocukların sağlığı ve temel bakımları için birçok ilde doğumevi, banyolar, muayenehaneler, aşevleri, sinemalar açılmıştır. Bunların yanında klasik sosyal hizmet kuruluşları olan emzikli ya da küçük çocuklar için süt damlası, ana kucağı, şefkat yurdu (şimdiki çocuk bakım yurtları ve yuvaları), ana mektebi (şimdiki anaokulu) adıyla kuruluşlar açılmıştır. Hatta çocuk bakıcısı yetiştirmek için Ankara'da bir de okul açıldığı görülüyor (agy).

Çavuşoğlu, Turgay. (2005). Sosyal Hizmetlerin Yakın Tarihinden Sayfalar, Ankara, SABEV Yayınlarından çıkan bu kitabı okuyabilirsiniz.

1980'de büyük bir ekonomik sıkıntı içine düşen Çocuk Esirgeme Kurumu 1980 yılında ekonomik ve yönetsel zorluklar yaşadı. Hizmetleri aksadı. Mali konularda olumsuz söylentiler yayıldı. Bu nedenle 5 Mayıs 1981'de dernek feshedildi, görevleri Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na devredildi. 27 Mayıs 1983'te bir yasayla Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu kuruldu, Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu bütün kuruluş ve mal varlıklarıyla ve çalışanlarıyla birlikte bu yeni kuruma devredildi. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nın yönetiminde, kamu tüzel kişiliği olan katma bütçeli bir kurum haline dönüştürülmüş oldu. 1991'de çıkartılan Kanun Hükmünde Kararname ile de doğrudan Başbakanlık'a bağlandı.

Dernek statüsündeki Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu kamu kuruluşu statüsündeki Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna dönüştürüldüğü zaman her ilde il sosyal hizmet müdürlükleri kuruldu. Bu il müdürlüklerine bağlı olarak da zaman içinde belirli (büyük) ilçelerde ilçe sosyal hizmet müdürlükleri kuruldu. Bunlara bağlı olarak çeşitli il ve ilçelerde çeşitli sosyal hizmet kuruluşları vardı. Bunlar:

Çocuk yuvaları, yetiştirme yurtları, huzurevleri, bakım ve rehabilitasyon merkezleri, toplum merkezleri, çocuk ve gençlik merkezleri, yaşlı hizmet merkezleri, aile danışma merkezleri

bulunmaktaydı. Bu kuruluşlar adlarında belirlenen alanlarda bulunan özel gereksinim gruplarına sosyal hizmet vermekteydiler.

Gönencan, Zahit. (1990). “Atatürk ve Sosyal Güvenlik (23.4.1920 - 10.11.1938)”, İç: Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Sayı 19, Cilt: VII, Kasım 1990 makalesini lütfen okuyunuz. Aynı makale aynı kuruluşun web sayfasında da yayınlanmıştır. Bakınız: www.atam.gov.tr/index.php?page=dergiicerik&icerikno=826 (2012).

SOSYAL HİZMET KURULUŞU NE DEMEKTİR?

Sosyal hizmetin ne olduğunu bir önceki başlık altında açıkladık. Kuruluşun ne olduğunu da ele aldık. Şimdi de bu iki kavramı birbirine ulamaya çalışalım. Sosyal hizmet bir özel gereksinim grubuna ya da bireye onu topluma kazandırmak, rehabilite etmek vb. gibi amaçlarla ve o kişiye o zaman içinde gerekli olduğu düşünülerek verilen mesleki bir hizmettir. Bunun tüm çeşitleriyle bütününe de sosyal hizmetler denir. Bu kapsamda bir yukarıda sayılan gereksinim gruplarına verilen mesleki hizmetler bir kuruluş çatısı altında verilmelidir. Nasıl ki bir doktor sokak sokak dolaşarak gördüğü her hastayı tedavi edemez; bir kuruma (bakanlığa) ya da bir kuruluşa (hastaneye) bağlı olarak çalışmalıdır, sosyal çalışmacılar da bir sosyal hizmet kuruluşuna bağlı olarak çalışırlar¹.

Bu bir çocuk yuvası, gençlik merkezi, huzurevi, toplum merkezi vb. olabilir. Bu tür kuruluşlarda, elemanlar, örneğin huzurevinde yaşlıların, kreşte çocukların, gençlik merkezinde gençlerin, cezaevinde tutuklu ve hükümlülerin vb. sosyal sağaltımıyla, sosyal rehabilitasyonlarıyla ve sosyal bakımlarıyla ilgilenirler. Burada sosyal çalışmacılar, sosyal yardımcılar diğer sosyal meslek elemanlarıyla birlikte çalışırlar. Ya da bu bir hastane olabilir. Doktor orada tıbbi sağlık hizmeti verirken sosyal çalışmacı sosyal hizmet verir. Bu mesleki bir çalışmadır.

Sadece sosyal çalışmacı değil bir doktor da, hemşire de, öğretmen de, savcı da, yargıç da, memur da, işçi de bir kuruma ya da kuruluşa bağlı olmadan görev yapamazlar. Meslekler çeşitli kurumlar, örgütler, kuruluşlar çatısı altında varlık bulurlar. İşte sosyal çalışmacıların, sosyal yardımcılarının, sosyal teknikerlerin, yaşlı bakıcılarının, çocuk bakıcılarının, sosyal sekreterlerin vb. çalışıp sosyal hizmet ürettikleri mekansal örgütlenmelere de sosyal hizmet kuruluşu ya da kuruluşları denir. Kısa deyişle, sosyal hizmet kuruluşları, içinde ve eklentilerinde sosyal hizmet verilen kuruluşlardır.

Sosyal hizmet kuruluşları ikiye ayrılır: (a) Doğrudan sosyal hizmet vermek için kurulmuş kuruluşlar. Çocuk yuvaları, kreşler, çocuk bakımevleri, çocuk ve gençlik merkezleri, gençlik merkezleri, kadın sığınmaevleri, kadın konukevleri, huzurevleri, sosyal bakım merkezleri, toplum merkezleri, sosyal danışma merkezleri vb. bu kapsam içindedir. (b) Başka bir temelde hizmet vermek için kurulmuş, ancak içinde kaçınılmaz olarak, hizmet gereği sosyal hizmet büroları da (sosyal servis) olan kuruluşlar. Bunlara örnek olarak hastaneleri, okulları, üniversiteleri, adliyeyi, cezaevlerini, psikiyatri kliniklerini... vb. sayabiliriz.

Örneğin bir hastanede sosyal servis vardır, buralarda çalışan sosyal çalışmacılar hastalar için gerektiği zaman sosyal hizmet üretirler, sosyal hizmet verirler. Türkiye’de sosyal hizmet verilen bu tür ortamlara genel olarak sosyal servis adı verilmektedir. (Bilindiği gibi, servis, İngilizce “service” sözcüğünden gelir; hizmet teriminin karşılığıdır. Örneğin, servis aracı, hizmet aracı, servis elemanı hizmet elemanı anlamındadır.) Okullarda eğitim ve öğretim dışında öğrencinin öğrenme veriminin artırılması için sosyal hizmet büroları olabilir. Adliyede, cezaevlerinde yargılanan yetişkin ve çocukların, tutuklu ve hükümlülerin kendileriyle ya da aileleriyle ilgili sosyal sorunlarının giderilmesi için sosyal hizmet büroları bulunmalıdır, bulunmaktadır. Bunlar zevkli konulardır. Bunların neler olduğunu diğer

¹ Oysa bir sütçü, bir kalaycı, bir kuruluşa, kuruma bağlı olmadan sokak sokak dolaşarak süt satabilir, kalay yapabilir. Fark nerededir? Fark şuradadır: Bir sütçü ya da kalaycı meslek elemanı değildir. Bu onları işidir, ancak mesleği değildir. Bu yüzden kalaycılık gibi işlere meslek denmez, zanaat denir. Meslek, belli bir disiplini, yani kendine özgü bilgisi, bilgi gövdesi, kurumlaşması olan bir çalışmadır, bir kategoridir. Meslekler, kurumlar, kuruluşlar, işletmeler dışında varlık bulamazlar, çalışamazlar. Yargıç mahkemede, avukat baroya bağlı olarak, mühendis işletmesinde ya da kamuda, doktor ya hastanede, sağlık ocağında ya da muayenehanesinde... çalışırlar.

derslerinizde öğreniyorsunuz, öğreneceksiniz. Okudukça öğrendikçe insanın hevesi ve sevgisi artar. Okudukça mesleğinizde daha çok bağlanacağınıza eminiz.

Sosyal hizmet kuruluşları kavramı sizde hangi düşünceleri uyandırıyor? Elinize bir kalem kağıt alıp aklınıza gelenleri yazabilir misiniz?

SOSYAL HİZMET KURULUŞLARININ ÇEŞİTLERİ VE ÖZELLİKLERİ

Sosyal hizmet kuruluşları içinde barındırdıkları ya da hizmet verdikleri kimselerin özelliklerine uygun olarak farklı farklı düzenlenmiştir.

Öncelikle, kuruluşlar verilen hizmetin genel kategorisine uygun olarak farklılıklar gösterirler. Sağlık kuruluşu, eğitim kuruluşu, adalet kuruluşları gibi... Sosyal kuruluş, ticari kuruluş gibi... Bunlar o kuruluşun ilgilendiği genel alanı belirtirler. Sosyal çalışma mesleği bunların herbirinde yer bulur. İşin düzenlenmesi ve verilecek hizmete göre bir eğitim kuruluşu da, bir sağlık kuruluşu da sosyal hizmet kuruluşu olabilir. İçinde sosyal birimler açılır ve o birimler eliyle sosyal hizmet sağlanır.

Sosyal hizmet kuruluşları tüzel (hukuksal) olarak da birbirlerinden ayrılabilirler. Kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, özel sektöre ait kuruluşlar, yerel yönetimlere ait kuruluşlar, gibi. Bu ayırım o kuruluşların çalışma kurallarını olduğu kadar örgüt iklimlerini de kendine göre oluşturur. Vereceği hizmetlerin ekonomik boyutunu, sağlanacak geliri ve miktarını da belirler. Bu ayırma göre sosyal hizmet kuruluşlarının denetleme mercileri farklılaşır.

Hizmet verdikleri nüfus ya da gereksinim gruplarına göre farklılıklara ayrılırlar. Çocuk, yaşlı, gençlik kuruluşu, özürlü kuruluşu... gibi. Bu çeşitlendirmenin sayısı hizmet verilecek nüfus gruplarının sayısından çoğaltılabilir. Bu adlandırmadan kimlere hizmet sunulduğu hemen anlaşılır.

Sosyal hizmet kuruluşları, üstlendikleri işlevlere göre, tüm özelliklerini değiştirecek farklılıklara sahip olurlar. Tedaviye, rehabilitasyona, bakıma yönelik kuruluşlar; sosyal sorun giderme kuruluşları, boş zaman değerlendirme kuruluşları, danışma kuruluşları, koruyucu-önleyici kuruluşlar olarak ayrılırlar. Kuruluşlar, üstlendikleri bu işlevlere göre farklı özelliklerle donanırlar. Sağlayacakları v kullanacakları araç-gereçler, döşemeler, odaların, kapıların yapısı, ışıklandırma... ona göre yapılır.

Yukarıda belirttiğimiz hizmet verilen nüfus grubu ya da gereksinim grubu ile verilen hizmetin işlevleri birleştirilerek farklı bir kategori yaratılabilir. Bu gruba giren sosyal hizmet kuruluşlarının kimlere hangi hizmeti verdiği kolayca anlaşılır; hizmetler ona göre daha kolay düzenlenir. Örneğin, çocuk bakım merkezi, yaşlı danışma merkezi, kadın sığınma merkezi, özürlü rehabilitasyon merkezi gibi...

Bu tür kuruluşlar amaçlarına göre ayırmaya tâbi tutulabilirler: Tek amaçlı sosyal hizmet kuruluşları, çok amaçlı sosyal hizmet kuruluşları. Tek amaçlı kadın kuruluşları, çok amaçlı kadın kuruluşları... gibi. Bu ayırım yapılacak, verilecek hizmetlerin neler olduğundan başlayarak çeşitlerinin ortaya çıkmasını sağlar.

Sosyal hizmet kuruluşlarını, çalışma modellerine göre ise ikiye ayırabiliriz: Yatılı kuruluşlar ve gündüzlü kuruluşlar. Bunlar da, aynı biçimde, yataklı ya da yataksız olarak farklı donanıma sahip olurlar. İşleyişleri farklılaşır. Biri yirmidört saat, diğeri çalışma saatleri içinde hizmet sunar. Yönetim ve hizmetlerin düzenlenmesi buna göre yapılır.

İşlevlerine ve çalışma modellerine göre kuruluşun yer aldığı binalarının uygunluğu açısından farklılık taşımalarıdır. Tek katlı sosyal hizmet kuruluşları, iki katlı, üç katlı ve çok katlı sosyal hizmet kuruluşları olarak ayrılabilirler. Kat önemlidir. Çok katlı bir binada özürülere, engellilere hizmet vermek onların yaşamlarını zorlaştırmak demektir. Bu durum yaşlılar için de düşünülebilir. Ancak içinde çeşitli etkinliklerin düzenlendiği bir toplum merkezinin çok katlı olması etkinlik gruplarının birbirine yakınlığı açısından daha da işlevsel olabilir.

Bu farklılıkları görmenin yararı şudur. Bu tür çeşitlenmelere göre hizmetlerin yapılandırılmaları kolaylaşır. Bina hizmet uyumunun sağlanmasına dikkat çekilir. Çalışacak personelin iş ve işlevleri bu ayırmaya sayesinde daha kolay netleşir. Hizmetlerin belirginleşmesi, netleşmesi ve birbirlerine karışırıl/madan yürütülmesi kolaylaşır. Yönetimin düzenlenmesi ve etkin çalışması kolaylaşır. İnsan nerede, ne tür bir kuruluşta çalıştığını bilinçle bildiği zaman o kuruluşta daha etkin olur, etkili olur.

Elinize kağıdı kalemi alarak sosyal hizmet kuruluşlarıyla ilgili bu çeşitlendirmeleri aklınızda kaldığı kadarıyla ana başlıklarıyla altalta yazınız..

Yukarıda çeşitlerine ayırdığımız kuruluşların özellikleri de birbirinden farklı olacaktır.

Türkçe sözcükler için, aralarında bir fark yok ki, aynı şeyler demeden önce o sözcüklerin bildiğinizce, İngilizce, Arapça karşılıklarını bulunuz. Eğer o aynı, dediğiniz sözcüklerin Arapçası, İngilizcesi, Fransızcası varsa ve bunlar ayrı ayrı kullanılıyorsa düşünmeliyiz ki her dilde farklı karşılıkları varsa farklı anlamları da olmalıdır. Çünkü, bir dilde belirli bir anlam, içerik, farklılık hissedilmeden o şey için sözcük türetilmez. (Aynı anlamda kullanılan ve farklı dillerden ya da yörelerden geçen sözcükleri düşünmeyiniz.) Çünkü, akla gelmez. Farklı bir anlatım gereksinimi oldu ki o sözcük türetildi. Bu bakışla;

Özellik, sözlük anlamı olarak, o kişi ya da nesne için özel olan, ona özgü olan şeyler demektir. Bu, “ona özgü şeyler” nicel de (sayısal) olabilir nitel de (sayılamaz, neden, niçin ile ilgili) olabilir. Özellik niceliği niteliği birlikte kapsar.

Bu anlamda bakacak olursak, sosyal hizmet kuruluşları;

- Öncelikle, adı üzerinde sosyal hizmet veren kuruluşlardır.
- Belirli nüfus gruplarına, belirli gereksinim gruplarına hizmet verirler.
- Hizmetlerini seçilmiş amaçlara göre yürütürler.
- Verilen hizmetin gerektirdiği işlevlerle donanırlar.
- Hizmetlerini kesintisiz verirler.
- Hizmetlerini yürütmeye yetecek kadar oda, döşeme (mobilya) ve maddi donanımı (bilgisayar, belgegeçer, telefon ve personel) bulunur.

Görüldüğü gibi bir kuruluşun donanımı içinde personel de yeralır. Eksik, fazla, nitelikli, niteliksiz, yeterli, yetersiz personel olabilir. Bu personelin niteliğinin yüksek olması donanımlı personelin varlığını gösterir. Çalışan personel donanımsız, yani, nitelik bakımından yetersiz de olabilir. Sosyal hizmet kuruluşlarında çalışan bütün personelin, çalışılan özne insan olduğu için, insanla çalışıldığı için, donanımlı olması beklenir. Dolayısıyla hem iyi eğitim ve öğretim görmüş personel alınmalıdır, hem de bu personel düzenli olarak, belli aralıklarla hizmetiçi eğitime alınmalıdır.

Bir de kuruluşlara göre farklı farklı söylenebilecek özellikler vardır. Örneğin bir kuruluş;

- Hizmet verdiği özel gereksinim grubunun sıkça yaşadığı yere yakın ya da uzak; sakinlerinin, iletişimde bulunmasının iyi olacağı başka nüfus gruplarının bulunduğu yere yakın ya da uzak; engebeli ya da düzlük arazide (düzayak); ormanlık ya da işlek bir caddede bulunup bulunmadığına göre özellikler taşıyabilir. (Bir kuruluş için (örneğin, bir danışma merkezi) işlek bir caddede bulunması iyi bir özellik iken bir başka kuruluş için (sağlık kuruluşu) yeşillik ve sakin bir bölgede olması iyi bir özellik olabilir.)
- Özel gereksinim gruplarıyla çalışma konusunda donanımlı personele sahip olmalıdır.
- Özel gereksinim gruplarıyla çalışma konusunda deneyimli olmalıdır.
- Kendilerine başvuran, gelen, getirilen özel gereksinim gruplarına ve yakınlarına karşı sevecen, güleryüzlü ve ciddi olmalıdır.
- Hizmetlerini zamanında, aksatmadan, temiz, isteğe uygun... yapabilmelidir.

Bunlar ve bunlar gibi özellikler de bir sosyal hizmet kuruluşunun sahip olması gereken özelliklerdir. Bir kuruluş bu – olumlu - özelliklere sahip ise o kuruluşun özellikleri arasında bunlar da sayılmalıdır.

Verilen hizmetlerin iyi ya da kötü oluşu o kuruluşun niteliğini gösterir. Nitelik İngilizce kalite (quality) sözcüğünün Türkçe karşılığıdır. Örneğin, çok nitelikli (kaliteli) bir huzurevi denir. Bununla o huzurevinin hizmetlerinin çok iyi olduğu anlatılmaya çalışılır.

Görüldüğü gibi değişik sosyal hizmet kuruluşları kendisini diğerlerinden ayıran farklı özellikler taşırlar. Örneğin, bir kuruluş yatılıdır, diğer bir kuruluş gündüzlüdür. Bir kuruluş tedavi hizmeti verirken, diğer bir kuruluş sağlık konusunda sadece danışma hizmeti verir. Bir kuruluşun özelliği sadece sokakta çalışan çocuklara hizmet sunmasıdır; diğer bir kuruluşun özelliği çalışan kadınlara... Bunlar, özellikleri sayılması istenen kuruluşa göre düşünülüp belirlenmesi gereken özelliklerdir.

Kuruluşların özellikleri konusunda bu satırları okudunuz. Şimdi ikinci önemli konuya geçebiliriz.

TÜRKİYE'DE SOSYAL HİZMET KURULUŞLARININ GENEL YAPILANMASI

Türkiye'de sosyal hizmet kuruluşları genel olarak dört ayrı kategoriye bağlı olarak kurulur ve çalıştırılırlar. Bunlara bir anlamda sosyal sektörler de denebilir.

1. Kamu kurumlarına,
2. Yerel yönetimlere,
3. Sivil toplum örgütlerine bağlı olarak, ya da,
4. Özel sektör eliyle kurulur ve çalıştırılırlar.

türkiye'de kamu kurumlarına bağlı olarak çalışan sosyal hizmet kuruluşları vardır.

Yerel yönetimlere, yani il özel idarelerine ya da belediyelere bağlı olarak çalışan sosyal hizmet kuruluşları vardır.

Sivil toplum örgütleri tarafından açılan ve çalıştırılan sosyal hizmet kuruluşları vardır.

Özel sektör eliyle kurulup çalıştırılan sosyal hizmet kuruluşları vardır.

Gelin bunların aralarındaki farklara bir göz atalım. Ancak bunu yaparken kuruluş sözcüğünü okuduğunuz yerde bunların sosyal hizmet kuruluşları olduğunu lütfen hatırlayınız.

Kamu kuruluşları kamuya, yani devlete ait kuruluşlardır. Örneğin, Sosyal Güvenlik Kurumuna bağlı bir kreş ya da huzurevi...

Türkiye'de sosyal güvenliğin tek çatı altında toplandığı Sosyal Güvenlik Kurumunun web sayfasını inceleyip bilgilerinizi geliştiriniz. www.sgk.gov.tr

Yerel yönetimlere bağlı sosyal hizmet kuruluşları il özel idarelerine ve belediyelere ait kuruluşlardır. Belediyelere bağlı ahevleri, çocuk bakımevleri, kadın sığınmaevleri, gençlik merkezleri, yaşlı bakım merkezleri, toplum merkezleri, Ankara örneğinde görüldüğü gibi aile yaşam merkezleri, engelliler, yaşlılar, kadınlar için lokaller, çocuk kulüpleri vb... farklı gruplara hitap eden sosyal hizmet kuruluşlardır. Ancak bunlar büyükşehir belediyelerinde, büyük kentlerin büyük belediyelerinde yoğunlaşmışlardır. Aynı biçimde, il özel idarelerine ait sosyal hizmet veren kuruluşlar da yerel yönetimlere ait kuruluşlar olarak görülmelidir. Çeşitli valiliklerin sosyal hizmetler boyutunda hizmet üreten çeşitli kuruluşları ya da projeleri ya da etkinlikleri vardır. Bunlar daha çok yoksullarla, hastalarla, sokak çocuklarıyla, kadınlarla, yaşlılarla, engellilerle ilgilidir.

Özel kuruluşlar, özel sektörü oluşturan girişimciler tarafından kurulmuş kuruluşlardır. Kar amaçlıdır. Belli bir hizmet bedeli karşılığında hizmet verirler. Örneğin, daha çok, çalışan annelerin çocukları için çocuk gündüz bakımevleri, kreşler, etüd merkezleri, yaşlılar için huzurevleri, engelliler için rehabilitasyon merkezleri açarlar. Bunlar da özele gereksinim gruplarına sosyal hizmet verdikleri için sosyal hizmet kuruluşlarıdır.

Yazar: İrfan Aktan, Serap Öztürk, Zela Ayman, Ali Fuat Sütü, Nazmiye Güçlü, Cengiz Çiftçi, Celal İnal, Arzu Kaykı, Yalçın Ergüdoğan, Şadiye Dönümcü, İbrahim Vurgun Kavlak, Cihan Uzunçarşılı Baysal, Yayın Tarihi: Temmuz 2011. Ankara: STGM Yayını.

Sivil toplum, İkinci Dünya Savaşından sonra demokratikleşme süreci içinde, kamu (devlet) ve halk ayrımının belirginleşmesi ve halkın toplumda daha katılımcı ve etkin rol almasıyla ortaya çıkan bir kavramdır. Asker ya da devlet, kamu kurumlarının gücü içinde yer almayan, devlet erkinin dışında kalan ya da duran geniş halk kesimlerini anlatır. Birey olarak kamusal güce dayanmayan bu kesimin kendi içinde örgütlenmelerine de sivil toplum örgütlenmeleri denir. Bir toplumda yaygınlıkları o toplumda demokratik düzeyin yüksek olduğunun göstergesi olarak kabul edilir.

Sivil toplum örgütleri (STÖ) dediğimiz zaman öncelikle akla dernekler ve vakıflar gelir. (Kooperatifler, sendikalar, meslek odaları da bu kapsamdadır.) Bunlar özel yasalarla kurulan gönüllü örgütlenmelerdir. Örneğin, dernekler belirli bir konuda aynı ilgiyi paylaşan kimselerin biraraya gelerek kurdukları gönüllü birliklerdir. Başkanları ve yönetim kurulları seçimle belirlenir. Üst mevzuatı Dernekler Yasası, alt mevzuatı dernek tüzüğüdür. Bu iki tüzel düzenleme çerçevesinde hizmet üretirler.

Vakıflar Türk Medeni Kanunu hükümlerine göre kurulurlar. Çalışmaları özel bir yasayla, Vakıflar Yasasıyla düzenlenir. Kuruluşları Asliye hukuk mahkemeleri tarafından tescil edilmeleriyle gerçekleşir. Kapatılmaları ya da ölüm gibi nedenlerle fesihleri gene mahkeme yoluyla olur. Oysa dernekler mahakeme kararıyla değil idari kararlarla kurulur ya da kapatılırlar. Vakıfların kurulmalarının ve kapatılmalarının yargı kararına bağlanmasının nedeni öncelikle, çok uzun ömürlü, derneklere göre daha kalıcı kuruluşlar olmalarıyla, ama daha çok, hayır amaçlı kullanılması öngörülen büyük miktarlarda paraların kullanılmasını sağlayan kuruluşlar olmalarıyla ilgilidir.

Vakıflar, daha çok varlıklı kimselerin varlıklarını sosyal amaçlara vakfetmeleri, hayır işlerinde kullanmaları için gönüllülük temeline göre kurulan örgütlenmelerdir. Dernekler ve vakıflar da yönetim kurulu kararı olarak sosyal hizmet kuruluşları açabilirler. Bu kuruluşlara sivil topluma ait kuruluşlar oldukları için sivil toplum kuruluşları (STK) denebilir. Kamuoyunda daha çok yanlış kullanılıp, STÖ yerine STK denmektedir. Oysa STÖ ve STK farklı farklı anlamlar taşırlar. Biri dernek ya da vakıf gibi örgütlenmelerdir (STÖ), diğeri STÖ'ler tarafından açılan hayır ve sosyal amaçlara hizmet eden sosyal hizmet kuruluşlarıdır (STK). (Bu konuda bkz. Tomanbay, 2012)

STÖ bir dernektir ya da vakıftır. Sendikadır, kooperatiftir. Bir sendika, dernek, vakıf ya da kooperatif bir sosyal hizmet kuruluşu açarsa onlar sivil toplum örgütlerine bağlı açılmış kuruluş olduğundan sivil toplum kuruluşları olarak ele alınmalıdır. Örneğin, LÖSEV, lösemi hastası çocuklara hizmet vermek için kurulmuş bir STÖ'dür. LÖSEV'e bağlı lösemili çocuklar hastanesi vardır. Bu hastane bir STÖ (LÖSEV) tarafından açılmış bir kuruluştur. Sivil toplum kuruluşudur.

STÖ planların programların yapıldığı üst düzey bir örgütlenme, STK bu örgüte bağlı olarak açılmış bir hizmet merkezidir. Birçok STÖ'ne ait kreşler vardır, kadın sığınmaevleri vardır. Huzurevleri, yaşlı bakım merkezleri vardır. Bir başka örnek: Ankara'da bulunan Zihinsel Engelli Çocukları Koruma Vakfı bir STÖ'dür. Türkiye'nin çeşitli yerlerinde bu vakfa bağlı zihinsel özürü çocuklar için rehabilitasyon merkezleri açılmıştır. Bunlar da sivil toplum kuruluşlarıdır (STK).

Sivil toplum örgütü (STÖ) ile sivil toplum kuruluşu (STK) arasında nasıl bir fark vardır?

Sivil toplum kuruluşları bağlı oldukları STÖ'leri tarafından finanse edilirler. STÖ'leri de daha çok halktan ya da hayırseverlerden topladıkları bağışlarla yaşayan, örgütlenmelerdir. Gönüllü örgütlenmelerdir. Bunların kâr amaçları yoktur. Ancak verdikleri – sosyal – hizmetleri sürdürebilecek kadar bir bedel karşılığında hizmet verirler. Ya da bunların gelirlerini arttırmak için hayır kaynaklarının vakfedilmesiyle kurulmuş ticari işletmeleri (şirketleri) olabilir. Onlar şirket oldukları için kar amaçlı çalışır, ancak kazançlarının bir bölümünü, (a) varlıklarını sürdürmek, kendilerini geliştirmek için yatırımlara ayırırlar ve bunun dışında kalan kazançlarını (b) bağlı oldukları STÖ'nün amaçlarına uygun belirlenmiş hayır işlerinde harcarlar.

BUGÜNKÜ SOSYAL HİZMET KURULUŞLARI

Türkiye'de ilk kez 2011 yılında sosyal hizmetler bir bakanlık çatısı altında bütünlüştürüldü. Bu bakanlık Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığıdır. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı 06 04 2011 gün ve 6223 sayılı yasanın² verdiği yetkiye dayanılarak Bakanlar Kurulunca çıkarılan 633 No'lu KHK ile 03 06 2011 tarihinde kararlaştırılmıştır.

Gerçi daha önce Türkiye'deki sosyal hizmetleri bir çatı altında toplayan T.C. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü bir Devlet Bakanlığına bağlı olarak görevlerini yürütüyordu. Ancak bu bakanlık icracı bir bakanlık değildir ve tüm sosyal hizmetleri çatısı altında toplamıyordu. Farklı genel müdürlükler farklı devlet bakanlıklarına bağlı idi.

2011 yılında kurulan bakanlık gençlikle ilgili hizmetleri sosyal hizmetler kapsamında görmemiş ve onu sadece gençlik ve spor bağlamında değerlendirerek Gençlik ve Spor Bakanlığı çatısı altında bırakmıştır. Onun dışında çeşitli sosyal hizmet alanlarını olabildiğince bakanlık çatısı altında toplanmasına gayret edilmiştir. Bu yasa bugüne kadarki sosyal hizmet kuruluşları ile ilgili kamu kurumlaşmasını büyük ölçüde değiştirmiştir.

Gençlik ve Spor Bakanlığı Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü bünyesinde yer alan Gençlik Hizmetleri Daire Başkanlığı da gençler için her yıl çeşitli illerde ücretsiz gençlik kampları ve bu kamplarda rafting, kaya ve duvar tırmanışı gibi sportif etkinlikler düzenlenmektedir.

08.06.2011 tarihli 27958 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan 03.06.2011 tarihli 633 sayılı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının teşkilat ve görevleri hakkında kanun hükmünde kararname ye göre kadın çocuk özürü muhtaç ve diğer sosyal yardımlar tek elden Bakanlıkça yürütülecektir. Bu kapsamda aşağıda adlarını ancağımız beş genel müdürlük 08 06 2011 gün ve 27958 mükerrer sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 03 06 2011 gün ve 633 sayılı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin 35. maddesi uyarınca yürürlükten kaldırılmışlardır.

T.C. Başbakanlık'a bağlı olarak 1983 yılında kurulan Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) lağvedilerek kurum ve kuruluşları, maddi varlıkları ve kadrolarıyla bakanlık kapsamına alınmıştır.

TBMM'nde 10 11 2004 günü 5256 sayılı yasayla kabul edilen Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun da Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının kurulmasıyla yürürlükten kaldırılmış ve adıgeçen genel müdürlük tüm varlığıyla bakanlığa bağlanmıştır.

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğünün kurulmasını sağlayan 6 Kasım 2004 tarih ve 25635 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 5251 sayılı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun da Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının kurulmasıyla kaldırılarak genel müdürlük yeni yapılanmasıyla bakanlık çatısı altına alınmıştır.

Aynı biçimde, 1997 yılında 571 sayılı KGK ile kurulan Özürlüler İdaresi Başkanlığı da Özürlüler İdaresi Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnemenin yürürlükten kaldırılmasıyla Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlandı.

² 6223 sayılı yasanın adı şöyledir: Kamu Hizmetlerinin Düzenli, Etkin ve Verimli Bir Şekilde Yürütülmesini Sağlamak Üzere Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Teşkilat, Görev ve Yetkileri ile Kamu Görevlilerine İlişkin Konularda Yetki Kanunu, Kabul Tarihi: 06 04 2011. T.C. Resmi Gazete: Gün: 03 05 2011, Sayı : 27923.

Sosyal Güvenlik Kurumu Kanununun (5502) 12. Maddesinde yeralan Primsiz Ödemeler Genel Müdürlüğü de buradan alınarak Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı çatısı altına alındı.

Böylece ana uzmanlık birimleri oluşturulan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Türkiye’de ilk kez sosyal hizmetleri en geniş çerçevede çatısı altında topluyordu.

AİLE VE SOSYAL POLİTİKALAR BAKANLIĞININ YAPISI

Denetim Hizmetleri Başkanlığı, Strateji Geliştirme Başkanlığı, Hukuk Müşavirliği, Bilgi İşlem Dairesi Başkanlığı, Personel Dairesi Başkanlığı, Destek Hizmetleri Dairesi Başkanlığı, Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği ve Özel Kalem Müdürlüğü gibi her bakanlıkta olan klasik birimlerin dışında bakanlığın kapsamına alınan altı sosyal hizmet birimi bulunmaktadır. Bunlar;

- a. Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü,
- b. Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü,
- c. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü,
- d. Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü,
- e. Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü,
- f. Şehit Yakınları ve Gaziler Dairesi Başkanlığıdır.

Yukarıda belirttiğimiz genel müdürlükler kapatılarak hizmetleri ve kendilerine bağlı olan sosyal hizmet kuruluşları bu yeni beş genel müdürlük ve bir daire başkanlığı ile ilişkilendirilmişlerdir.

Örneğin SGK’nda bulunan ve kurulmasıyla Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına katılan Primsiz Ödemeler Daire Başkanlığı daha önce de şu görevleri yerine getiriyordu:

Bu arada kısaca primsiz ödemeler deyişinin ne anlama geldiğini açıklayalım. Prim, sosyal sigortalarda haksahibi olabilmek için ya çalışan (işçi, memur, esnaf ve diğer serbest çalışanlar), ya işveren, ya devlet ya da bunlardan ikisi ya da üçünün her ay düzenli olarak sigortalı için birlikte ödedikleri belli bir miktar paradır. Primin ne kadar ödeneceği çalışanın aylık gelirine göre oranlanarak devlet tarafından belirlenir. Bu para her ay ödenerek oluşturulan bütçeden çalışanlara çeşitli durumlarında gerekli sosyal sigorta harcamaları yapılır. Sosyal sigorta hizmetleri prim ödemesine dayanır.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının web sayfasını ziyaret edebilir, örgütlenme yapısı, genel müdürlükleri ve sosyal hizmet kuruluşları üzerine bilgi sahibi olabilirsiniz: www.aile.gov.tr/tr

Kimi sosyal hizmetler de bir bedel karşılığı sunulur. Örneğin, huzurevi, kreş gibi sosyal hizmet kuruluşları ödeyecek olanın gelir durumuna göre ayda belli bir ücret karşılığı hizmet verir. (Gelir durumu yeterli olmayanlar için özel indirimli ödeme ya da ücretsiz bakım da olabilir.)

Oysa sosyal güvenlik kapsamına giren kimi yardımlar için de önceden prim ödenmesi de istenmez, düzenli ücret ödenmesi de istenmez, geri ödeme de istenmez. Örneğin yoksullara verilen ayni ve nakdi yardımların ne önceden ödenmesi gereken bir primi vardır, ne de geri ödeme zorunluluğu... Bunlar karşılıksızdır. Yani primsiz sistem... Primsiz sistem dedikleri budur.

Ancak primsiz sisteme dahil olan düzensiz sosyal yardım ödemeleri, yani gerek duyuldukça ödenen, düzenli olmayan ödemeler Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü tarafından düzenlenmekte ve ödenmesi sağlanmaktadır. Bir de bunların dışında kalan belli muhtaçlık durumlarında olan kişilere yapılan düzenli sosyal yardım niteliğindeki aylık ya da üç aylık yapılan ödemeler vardır. Bunlar, nitelik olarak sosyal yardımları niteleyen düzensiz, gereksinim durumunda ödenen, geçici para olmayıp ömür boyu düzenli olarak ödendiği ve karşılık da beklenmediği için sosyal yardımlardan farklı görülmekte, bu nedenle de primsiz ödemeler diye ayrı bir başlık altında ele alınmaktadır. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı çatısı altına alınmış ve ama henüz kesin bir düzenlemeye konu edilmemişlerdir. Daire Başkanlığı olarak hizmetlerini sürdürmektedirler.

Primsiz Ödemeler Daire Başkanlığının, muhtaçlıkları yasal yöntemlerle kabul edilen kişilere – yoksulluk durumlar sürdüğü sürece - ömürboyu düzenli olarak bağladığı “muhtaçlık aylığı” ödenmesi gerekenler şu kategoriler altında toplanmışlardır: 65 Yaş Üzeri Muhtaç Yaşlı Aylığı (2022 sayılı yasa), Muhtaç Özürlü Aylığı, 18 Yaşaltı Özürlü Yakını Aylığı, Silikozis Hastaları Aylığı, Gazi ve Gazi Eşlerine Bağlanan Aylıklar, Vatani Hizmet Tertibinden Bağlanan Aylıklar, Er ve Erbaş Vazife Malullüğü Aylıkları, Harp Malullüğü Er Aylığı...

Bu düzenli ve karşılıksız yapılan ödemeler Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının kurulmasıyla bakanlık hizmetleri kapsamına alınmıştır.

Bakanlığın kurulduğu 2011 tarihinden önce SHÇEK (Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu) çatısı altında bulunan sosyal hizmet kuruluşları Bakanlığın kurulmasıyla ilgili KHK'ye göre buldukları illerin il özel idarelerine bağlandılar. Yönetimleri il özel idarelerine bırakıldı. (Bakanlıkça bu konuda yeni tüzel düzenlemelerle değişiklikler yapılması planlanmaktadır.) Her ne kadar ilgili KHK (633/2011) SHÇEK bünyesindeki sosyal hizmet kuruluşlarının il özel idarelerine devrini öngörmüşse de bu devir Bakanlığın yeni bir kararıyla üç yıl (2014 yılına kadar) ertelenmiştir. Ve bu kuruluşlar o zamana kadar ilgi bağlarına göre bakanlığın bünyesindeki beş ana genel müdürlük ile ilişkilendirilmişlerdir. Bu kuruluşlardan sorumlu birimler ilgili genel müdürlüklerdir.

AİLE VE SOSYAL POLİTİKALAR BAKANLIĞINA AİT SOSYAL HİZMET KURULUŞLARI

Kamuya ait sosyal hizmet kuruluşları sayıca en çok olan kuruluşlardır. Korunmaya muhtaç çocuklardan gençlere, gençler için boş zaman değerlendirme merkezlerinden aile danışma merkezlerine, huzurevlerine vb. kadar en yaygın kuruluşlar kamu kuruluşları yapısında olan kuruluşlardır.

Kamuya ait sosyal hizmet kuruluşları da doğaldır ki yoğunlukla, sosyal hizmetlerden sorumlu bakanlık olan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı çatısı altında toplanmışlardır. Bu nedenle kamuya ait sosyal hizmet kuruluşlarını anlatırken Bakanlıktan başlayacağız.

Yeni kurulan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığında oluşturulan sistematığe uygun olarak ele alırsak aşağıda sırayla, aile ve toplum hizmetleri, çocuk hizmetleri, özürlü ve yaşlı hizmetleri, kadının statüsü, sosyal yardımlar genel müdürlükleri ile Şehit Yakınları ve Gaziler Dairesi Başkanlığının hizmetlerini ve bağlı kuruluşlarını değerlendireceğiz. Bir de ayrıca Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı dışındaki kamu kurumlarına bağlı olan sosyal hizmet kuruluşları da vardır ki, sonra da bunları ele alacağız:

Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü

Bilindiği gibi aile toplum içinde en küçük örgütlenmedir ve toplumun çekirdeği olarak görülür. Bu çekirdeğin her bakımdan sağlıklı olması toplumun sağlıklı olması demektir. Aile ve toplum hizmetleri genel müdürlüğü ailenin toplum içinde her bireyle birlikte güçlendirilmesi, sağlıklı aile bilicinin geliştirilmesi, aile içi ilişkilerin sağlıklı olarak güçlendirilmesi gibi aile sağlığını her boyutuyla ilgilendiren konularda çalışmalar yapar. Bu her boyuttan, başta aile bireyleri olmak üzere ailenin bir bütün olarak bedensel sağlığı, ruhsal sağlığı ve sosyal sağlığı anlaşılmalıdır.

Aile ve toplum sorunlarının saptanması ve çözümü yönünde, ulusal ve uluslararası planda referans alınan, aile odaklı sosyal politikaların oluşturulması ve geliştirilmesi genel müdürlüğün temel görevleri arasındadır.

Bu amaçlara uygun olarak, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından Türkiye'nin hemen her yerinde, ailelere açık olarak “aile eğitim programları”, “aile eğitici eğitimi seminerleri” düzenlenmektedir. Böylece ailelerin tüm bireyleriyle birlikte bilinçlenmesi ve güçlenmeleri hedeflenmektedir. Bu hedefe ulaşılabilmesi için de bu tür seminerler aracılığıyla aileyi ilgilendiren konularda aile bireylerini bilgilendirme, eğitme ve aydınlatma çalışmaları yapılmaktadır.

Bu tür eğitimlerle aileyi eğitecek eğitimcilerin de eğitimleri düzenlenmektedir.

Ayrıca güçlü bir aile yapısının oluşturulması amacıyla uygun olarak birkaç yılda bir aile şuraları düzenlenmektedir. Konuyla ilgili araştırmalar ve yayımlar yapılmaktadır.

Türkiye’de kamusal aile ve toplum hizmetleriyle ilgili güncel bilgi için bakınız: <http://www.athgm.gov.tr/tr>

Toplum merkezleri ve aile danışma merkezleri bu genel müdürlüğün çatısı altındadır. Genel müdürlüğe bağlı kendine özgü bir kadın danışma merkezi bulunmamaktadır. Kadınlara, çocuklara ve ailelere yönelik danışmanlık hizmetleri Bakanlığa bağlı il müdürlükleri bünyesindeki aile danışma merkezleri ve toplum merkezlerinde verilmektedir.

Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü

Resmi adı çocuk hizmetleri olan bu genel müdürlüğün bünyesinde çocuk ve gençler birlikte barındırıldığı, korunduğu ve yetiştirildiği için aslında bu genel müdürlüğün adının çocuk ve genç hizmetleri olması gerekirdi. Böyle düşünersek bugün için bu genel müdürlüğün çatısı altındaki çocuk ve gençlerle ilgili kuruluşlar ve birimler şunlardır.

1. Koruma Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri
2. Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezleri
3. Çocuk ve Gençlik Merkezleri
4. Kreş ve Gündüz Bakımevleri
5. Yetiştirme Yurtları
6. Sevgi Evleri/Çocuk Evleri
7. Çocuk Yuvaları
8. Çocuk Gözlemevleri

Bu kuruluşları kitabın çocuk ve gençlere yönelik sosyal hizmet kuruluşları bölümünde (Ünite 3) tanıyacaksınız.

Ancak en yaygın ve temel olan ikisini burada tanıtacak olursak anababası olmayan sahipsiz çocukların devlet eliyle barındırılıp bakıldıkları yerler çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtlarıdır. Çocuk yuvalarında 0-12 yaş çocuklar, yetiştirme yurtlarında 13-18 yaş gençler koruma altında tutulurlar. Bu kuruluşlar gençlerin ve özellikle çocukların korunmalarına, bakımlarına, eğitilmelerine yönelik kuruluşlardır. Her çocuk ve genç korunması gereken bir değerdir. Ancak devletin bu alanda öne aldığı, korunma ve bakımlarına özel önem verdiği bireysel olarak (özürlü, engelli), ailesi olmayan (yardımsız, desteksiz), zarara uğramış (mağdur) çocuklar ve gençlerdir. Bunların arasında sokak çocukları gelir. Sokağa düşmüş, sokakta, köprü altlarında, boş binaların avlularında geceleleyen çocuklar gelir. Okula gidemeyen çocuklar gelir. Bedensel, ruhsal ve sosyal bakımadm rehabilite edilmeleri gerekli olan çocuklar ve gençler gelir. Korunmaya muhtaç çocuklar gelir.

Çocuk ve gençlikle ilgili kamusal sosyal hizmetlerin neler olduğunu öğrenmek için Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının ilgili web sayfasına (<http://www.cocukhizmetleri.gov.tr/tr/>) ve Gençlik ve Spor Bakanlığının ilgili web sayfasına (<http://www.gsb.gov.tr/bakanligimizteskilatsemasi/Bakanlik>) bakınız. Her iki sayfada da zevkli bir yolculuğa çıkacaksınız.

Bu kapsam içine giren çocuk ve gençlerin bakımı ve korunmalarına ilişkin işlemler Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğünün üzerindedir. Genel Müdürlükte korunmaya muhtaç çocuklar ve gençler için Çocuk Hizmetleri Dairesi Başkanlığı ve Gençlik Hizmetleri Dairesi Başkanlığı bulunmaktadır.

Kamu kuruluşu olan bu genel müdürlüğün yapısı içinde sadece kamuda çalışan elemanlar görev almaz; gönüllüler de güzel işler yapabilir. Sizler de haftasonlarımızda, boş zamanlarımızda bir çocuk yurvasına giderek, bir yetiştirme yurduna uğrayarak bir gönüllü olarak gönüller kazanabilirsiniz. Yeni yerler tanıyabilir, yeni kimselerle tanışabilirsiniz. Yeni arkadaşlıklar edinirken yeni bir alanda bir hizmeti yerine getirmenin coşkusunu yaşayabilirsiniz.

Gönüllü çabaları sosyal hizmete katmak için gönüllü örgütlenmeler de var. Gönüllü çabalarınızı sosyal hizmet kuruluşlarına bir noktadan katmak için; izleyiniz: http://www.cosev.org/index.php?option=com_frontpage&Itemid=1 (2011).

Yukarıdanberi andığımız bu tür kuruluşlar dışında insanların çocuklarıyla ilgili her türlü sorusunu sorup bilgi alabileceği kuruluşlara da gereksinim vardır. Bunlara **danışma merkezleri**, buralarda verilen hizmetlere de danışma hizmetleri adı verilir. Kamuya ait, çocuklar ve gençlerle ilgili hizmet veren bağımsız bir danışma merkezi yoktur. Bu konularda çocukların, gençlerin ve ailelerinin danışma alabilecekleri yerler Bakanlığa bağlı il müdürlükleri bünyesinde etkinlik gösteren aile danışma merkezleri ile toplum merkezleridir. Çocuklar ve gençler buralarda hem hoşça vakit geçirip istedikleri türde etkinliklere katılırlar, hem de istedikleri konularda sorup danışarak bilgiler alırlar.

Ayrıca, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının illerdeki kolları olan il müdürlükleri kamu hizmeti veren kurumlar olarak bakanlığın illerdeki ve kimi ilçelerdeki uygulama birimleridir. O il ve ilçedeki sosyal hizmet kuruluşları bu müdürlüklere bağlı olarak çalışırlar. İl müdürlüklerinde ayrıca koruyucu aile, evlatlık verme gibi işlemler yapılır. Bu işlemlerin neler ve nasıl olduğunu da Sosyal Hizmet Uygulamaları dersinde öğreneceksiniz.

Özürü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü

Özürü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü çatısı altında özürüleri ve yaşlılara verilen hizmetler ve bu hizmetleri sunan kuruluşlar yer almaktadır.

Genel müdürlük yapısı içinde özürü ve yaşlı daire başkanlıkları bulunmaktadır.

Özürü Daire Başkanlığı çatısı altında “özel bakım merkezleri” vardır. Buralarda bedensel (ortopedik), zihinsel ve ruhsal özürü ve engellilerin yataklı bakımı yapılır. Çok az sayıda gündüzlü gelenler de bulunmaktadır. Bu sosyal hizmet kuruluşlarının kapasiteleri ortalama 30 ile 190 arasındadır. Bu kuruluşlar büyük çoğunluğuyla karmadır. Yani kadınlar ve erkekler birlikte (ayrı koridorlarda ya da katlarda) kalmaktadırlar. Sadece iki kuruluş sadece erkek özürü kabul etmektedir. Kuruluşların engellilik sınıflandırması yoktur. 100 kuruluşun kimilerinde sadece bedensel ya da zihinsel engelli olabildiği gibi, bu engellilik türlerinden ikisinin bir arada olduğu ya da üçüne birlikte tedavi verildiği istatistiklerden anlaşılmaktadır.

Yaş grupları olarak da bu kuruluşlarda yedi yaşından en ileri yaşa kadar her yaş grubundan özürü ya da engelli bulunmaktadır.

Bu kuruluşların çeşitleri ve sayıları ile ilgili bilgiyi bu kitabın ilgili ünitesinde bulacaksınız. (Ünite 4).

Yaşlı Hizmetleri Daire Başkanlığı çatısı altında “huzurevleri” ile “huzurevi yaşlı bakım ve rehabilitasyon merkezleri” bulunur. Bunlar “Huzurevleri ile Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri Yönetmeliği”ne göre açılırlar.

Huzurevi: “60 yaş ve üzerindeki yaşlı kişileri huzurlu bir ortamda korumak, bakmak ve bu kişilerin sosyal ve psikolojik gereksinimleri karşılamak amacıyla kurulan yatılı sosyal hizmet kuruluşunu,” (21 02 2001/24325, Md. 4/d)

Yaşlı bakım ve rehabilitasyon merkezi: “Yaşlı kişilerin yaşamlarını sağlık, huzur ve güven içinde sürdürmeleri amacıyla, kendi kendilerini idare edebilecek şekilde rehabilitasyonlarının sağlandığı, tedavisi mümkün olmayanların ise sürekli olarak özel bakım altına alındığı yatılı sosyal hizmet kuruluşunu” ifade etmektedirler. (agy, Md. 4/e)

Aile ve Sosyal Politikalar bakanlığı bünyesinde açılan huzurevlerinin dışında başka kamu kurumları tarafından da – kendi emekli personeli için - huzurevleri açılabilir. “Kamu Kurum ve Kuruluşları Bünyesinde Açılacak Huzurevlerinin Kuruluş ve İşleyiş Esasları Hakkında Yönetmelik” (05.04.1987/19422). Bu huzurevlerinin kuruluş ve denetlenmelerini düzenler.

Bunların dışında denetlemeleri ilgili makamca yapılan sivil toplum örgütlerine (dernek ve vakıflara), azınlıklara ve özel girişimlere (gerçek kişiler) ait huzurevleri de bulunmaktadır.

Türkiye’de özürllüer ve yaşlılarla ilgili kamusal hizmetleri öğrenmek ve son sayılara ulaşmak için tıklayınız: <http://www.ozurluveyasli.gov.tr/tr>

Kamuya ait huzurevleri için kuruluşa kabul yaşı enaz 55 olmalıdır. Daha düşük yaşta birinin kuruluşlara kabulü için Müdürlüğün sosyal inceleme raporu ile durumu belgelemesi ve Valiliğın onayı koşulu aranır.

Yaşlıların kuruluşlara kabulünde ırk, renk, cinsiyet, dil, uyruk (tabiyet), din, siyasal düşünce, felsefi inanç ve eğitim gibi hiçbir ayırım yapılamaz ve – varsa - geçmişteki hükümlülükleri gözönüne alınmaz.

Aile ve Sosyal Politikalar bakanlığı bünyesinde yaşlılar için bir de gündüzlü bakım kuruluşları ile evde bakım hizmetleri de bulunmaktadır. Bu hizmetler evlerinde aileleri ile ya da yalnız yaşayabilen yaşlıların boş zamanlarının değerlendirilmesi amacıyla açılan gündüzlü merkezlerdir. Buralarda yaşlılara danışmanlık hizmeti verilir, sosyal ve psikolojik gelişimlerine destek sağlanır. Çevre edinmeleri, diğer arkadaşlarıyla gönüllerince vakit geçirmeleri için ortam yaratılır. Bu kuruluşlara güzdüz vakit geçirmek ya da danışma almak için gelen yaşlılar üye yapılmakta, gelip gidişlerinde süreklilik sağlanmaya çalışılmaktadır.

Bu kuruluşların sayısı Türkiye’de toplam beştir. Bunların eskiden adları Yaşlı Dayanışma merkezleri idi. 2009 yılında adları yaşlı hizmet merkezleri olarak değiştirilmiştir. Bunlar, Ankara Emek, Eskişehir, Çanakkale, Kırıkkale ve İzmir kentlerindedir.

Özürllü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğüne bağlı “bakım, rehabilitasyon ve aile danışma merkezleri” de bulunmaktadır. Bunların arasında kamuya, yerel yönetimlere, özel girişime ve STÖ’ne bağlı olanlar vardır. Bunların da ve işlevlerinde farklar vardır. Kimisi bakım ve rehabilitasyon merkezi olarak görev verirken, bir kısmı da bakım ve rahabilitasyon hizmetlerinin yanında aile danışma hizmetleri de vermektedir. Bu ikinci grubun sayısı azdır. Toplam 83 kuruluşun 17’sinde aile danışma hizmeti vardır. 18 gündüzlü, 65’i yatılı... Özürllü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğünün web’de yayınladığı çizelgede 83 kuruluşun 17’sinin erkeklere, 6’sının kadınlara özel olduğu, 17’sinin de karma olduğu sayılabilmektedir. Geri kalan 40 kuruluşun hangi kategoriye girdiği belli değildir (www.ozida.gov.tr/?menu=ozurlu&sayfa=4 (2012)).

15 12 2011 itibariyle gündüzlü hizmet veren yaşlı bakım merkezlerinin kamuya ait beş örneği dışında Türkiye’de bir de özel girişim eliyle açılanı ile iki STÖ tarafından açılan gündüzlü yaşlı bakım merkezi vardır.

Özel girişim eliyle açılan merkez Yalova’da 2010 yılında hizmete girmiştir.

2003 yılında SHÇEK, Yenimahalle Belediyesi ile Ankara Alzheimer Derneği arasında imzalanan ortak protokol ile Ankara Alzheimer Hastası Yaşlılar Gündüzlü Bakım Merkezi açılmıştır. Bu, kamu ile STÖ işbirliği için güzel bir örnektir. Bunun gibi, 2011 yılında da SHÇEK ile İstanbul Alzheimer Derneğinin aralarında yaptığı ortak protokol ile İstanbul Yaşlı Hizmet Merkezi açılmıştır. Bu merkezlerde, sosyal çalışmacı, psikolog, fizyoterapist, hemşireden oluşan meslek ve sağlık elemanları ile bakım elemanları çalışmaktadır.

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü

Bu genel müdürlüğün amacı, toplumda kadının statüsünün güçlendirilmesine destek vermek, bu alandaki çalışmalarını desteklemek ve hızlandırmak, özel konularından ötürü mağdur olan, mağdur edilen, toplumdaki gerçek yerinin dışına itilmek istenen ya da şiddet gören kadınlara sahip çıkmak, yasal çerçevede haklarına kavuşmaları için gerekenleri yapmaktır.

Kadınlara ilgili düzenlenmiş ve yürütülen kamusal hizmetleri daha yakından tanımak için web sayfasında gezinmek ister misiniz? <http://kadininstatusu.gov.tr/tr>

Kadın sadece iki cinsli insan soyunun bir tarafı olarak değil toplumsal bir varlık olarak görülmelidir. Toplumı oluşturan bireylerin yarısı kadınlardan oluşur. Ayrıca kadınlar sadece ailenin, çocuk doğuran, aileyi ayakta tutan bir bireyi olarak değil toplumun oluşumu ve düzenlenmesinde de önemli roller üstlenen bir toplumsal cinsiyet olarak görülmelidir. Kadınsız toplum olamayacağı gibi toplumun dirlik ve düzeninde kadının da etkisi ve önemi çok büyüktür. Nasıl ki ailenin sağlığı için kadına büyük görevler düşmektedir, toplumun sağlığı için de aynı derecede kadının varlığı ve katkısı önem taşır. Toplumsal denge için kadının da toplumun işleyişine eşit derecede katılması gerekmektedir. Kadın belirli işbölümü içinde toplumu oluşturan ana öğelerden biri olarak görülmediği takdirde, hem kadınlar dile getirmeseler de insan olarak sorunlar içinde yüzecek, hem toplum sorunlu olacaktır. Çocuğun, yaşının, erkeğin olduğu kadar kadının sorunu da toplumun sorunudur. Toplumun sorunu da kadını da ilgilendirir.

Bu anlayışla, kadının bir toplumsal cinsiyet olarak toplumda erkekle eşit statüde yer alabilmesi yolunda çalışmalar yapmakla görevlendirilen Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, bir yandan kadının toplumdaki statüsünün yükseltilmesi için çalışmalar yaparken diğer yandan da kadının bireysel ya da toplum içinden doğan sorunlarının çözümü için önlemler alır, kuruluşlar açar ve kadınlara destek çıkar.

Bu genel müdürlüğe bağlı en önemli sosyal hizmet kuruluşları kadın konukevleridir. Kadın konukevleri kocalarından, sevgililerinden ya da birlikte yaşadıkları erkeklerden şiddet gören kadınların devlete başvurmalarıyla – varsa - küçük çocuklarıyla birlikte koruma altına alındıkları yataklı kurumlardır. Buralarda sosyal çalışmacılar, psikologlar görev yaparlar ve aile içindeki sorun çözüldüğü zaman kadın tekrar evine döner ya da kendisi için yeni bir yaşama ve çalışma düzeni kurulur.

Eşlerinden ya da yakınlarındaki diğer erkeklerden şiddet gören kadınların geçici olarak barındırıldıkları yataklı duruşların genel adı sığınmaevidir. Daha çok belediyeler ya da STÖ'leri tarafından açılan bu tür kuruluşlarda sığınmaevi kavramı kullanılmaktadır. Bakanlığın “kadın konukevleri” ile “sığınmaevleri arasında görev ve işlev bakımından bir fark yoktur. Almanca’da das Frauenhaus denmektedir, ki Türkçe karşılığı kadınlar evidir.

SIRA SİZDE

Sığınmaevleri ya da kadın konukevleri hangi amaçla kurulurlar?

Bakanlığın kurulmasıyla SHÇEK bünyesinde bulunan toplam 52 kadın konukevi bu genel müdürlüğün bünyesine alınmıştır. Bakanlığın kurulmasından sonra bir kadın konukevi daha açılarak (Kuruluş: 01 11 2011) sayı 53’e yükseltilmiştir. Hepsi yatılı olan kadın konukevlerinin toplam yatak kapasitesi 1182’dir (31 12 2011). Bu kuruluşların adreslerinin gizli olması yapılan işin gereğidir ve sadece resmi makamlar tarafından bilinmektedir (T.C. Aile... 2011).

Kadın konukevleri dışında kadın danışma merkezleri ve buluşma merkezleri de düşünülebilir. Ancak, genel müdürlüğe bağlı kadın danışma merkezi bulunmamaktadır. Kadınlara, çocuklara ve ailelere yönelik danışmanlık hizmetleri Bakanlığa bağlı il müdürlükleri bünyesinde yer alan aile danışma merkezleri ve toplum merkezlerinde verilmektedir. Kamuya ait, kadınların kendi aralarında biraraya gelerek görüştüğü, zaman geçirdikleri kadın buluşma merkezleri bulunmamaktadır. Bunlar daha çok belediyeler bünyesinde.

Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü

Sosyal devletin bir gereği olarak geçici ya da sürekli olarak gelirden yoksun ve yoksul yurttaşlarımıza aynı ve nakdi yardım sağlamak amacıyla kurulmuş bir genel müdürlüktür. Sosyal yardım, biliyorsunuz, kredi gibi bir süre sonra geri istenen ya da prim gibi kişinin gelirlerinden düzenli olarak kesilen paralar karşılığında verilen bir para değildir. Karşılıksız ödenen paradır. Hiçbir zaman geri istenmez.

INTERNET

<http://www.sydgm.gov.tr/tr/> web sayfasından kamusal sosyal yardımlar ile ilgili son bilgileri alabilir, gezinerek daha fazla bilgi sahibi olabilirsiniz.

Sosyal yardımlar çeşitli kategorilerde sağlanmaktadır. Yardımlar aile, sağlık, eğitim, özürülü yardımlarıyla özel amaçlı yardımlar olmak üzere beş ayrı kategoride sınıflandırılmışlardır.

Aile yardımları olarak ailelere gıda, yakacak ve barınma yardımları sağlanmaktadır.

Sağlık yardımları olarak tedavi giderleri karşılanmakta ve şartlı nakit transferleri (ŞNT) adı altında belirli koşullar altında olan yurttaşlara sosyal yardımlar yapılmaktadır. Örneğin, ailede anne adaylarına ya da annelere karınlarındaki bebeklerinin ya da altı yaşından küçük çocukları ile kendi sağlıkları için yapılan parasal yardımlardır. Bu ödemeler doğrudan anneye yapılmaktadır.

ULUSLARARASI
YOKSULLUKLA MÜCADELE STRATEJİLERİ SEMPOZYUMU:
DENEYİMLER VE YENİ FİKİRLER 13-18 EKİM 2010 İSTANBUL

Sosyal Yardımlar

Genel Müdürlüğü yayını olan bu sempozyum kitabına kütüphanelerden ulaşarak yararlanabilirsiniz.

Eğitim yardımları olarak okuyan çocuklar için verilen eğitim materyali yardımları, taşınmalı eğitim desteği, yükseköğrenim bursu, özürlü gençlerin ya da özel eğitime gerek duyan çocuklar ve gençlerin eğitimi için kendilerini evle okul arasında taşımaya ayrılan yardımlar da bu kategoriye girmektedir. Bir de yoksul ailelerin çocuklarının eğitim masraflarına katkı vermek için doğrudan annelere verilen şartlı nakit transferleridir.

Özürlü yardımları kategorisine sosyal güvencesi olmayan özürlü yurttaşlarımıza topluma uyumları için sağlanan her türlü ayni ve nakdi yardımlar girmektedir.

Özel amaçlı yardımlar da doğal afet, terör, yangın, sel gibi özel durumlarda mağdur olan yurttaşlarımıza belirli süreler için verilen ayni ve nakdi yardımlardır. Bunun gibi yoksul yurttaşlarımızın karınlarının doyurulması için açılan aşevleri de bu kategoriye girmektedir.

Bu sosyal yardım hizmetleri il ve ilçelerde kurulan sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları aracılığıyla verilmektedir. Bunların sayısı 973'tür. Bu vakıflar 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanununa uygun olarak kurulur ve hizmet verirler (1986). Bu yasa çerçevesinde oluşturulan fondan, gene bu yasa çerçevesinde belirlenmiş kurallara göre sosyal yardımlar dağıtırlar. Vakıfların karar organı her vakfın genel yönetimini yapan mütevelli heyetlerdir. Bunlar illerde valilerin, ilçelerde kaymakamların başkanlığında toplanırlar. İl vakıflarının mütevelli heyetleri, valinin başkanlığında belediye başkanı, defterdar, il milli eğitim müdürü, il sağlık müdürü, il tarım müdürü, il sosyal hizmetler ve çocuk esirgeme kurumu müdürü, il müftüsü, bir köy muhtarı, bir mahalle muhtarı, 3294 sayılı kanunda belirtilen amaçlara yönelik etkinliklerde bulunan iki sivil toplum örgütü temsilcisi ve iki hayırsever yurttaştan oluşmaktadır. İlçe vakıflarının mütevelli heyetleri de kaymakamın başkanlığında, belediye başkanı, mal müdürü, ilçe milli eğitim müdürü, sağlık bakanlığının ilçe üst görevlisi, varsa ilçe tarım müdürü, ilçe müftüsü, bir köy muhtarı, bir mahalle muhtarı, ve kanunda belirtilen amaçlara yönelik etkinlikte bulunan bir sivil toplum örgütü ve iki hayırsever yurttaştan oluşmaktadır.

Sosyal Yardım Hattı

Soldaki simge Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü tarafından hizmete sokulan sosyal yardımlar konusunda yurttaşların her zaman ulaşabilecekleri bir acil yardım numarasıdır. Yoksul yurttaşlarımızın sorunlarının yanıtlarını öğrenebilecekleri bilgisini onlara verebilirsiniz.

Şehit Yakınları ve Gaziler Dairesi Başkanlığı

Şehit Yakınları ve Gaziler Dairesi Başkanlığı 08 06 2011 gün ve 27958 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 633 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 14. Maddesine dayanarak kurulmuştur.

Amacı, şehitlerimizin anılarının yaşatılması, şehit yakınları ile gazilerin ekonomik ve sosyal her türlü mağduriyet ve yoksunluklarını gidermek amacıyla ulusal politika ve stratejilerin belirlenmesine önayak olmak, bunu koordine etmek; şehit yakınları ile gazilere yönelik sosyal hizmet ve yardım etkinliklerini yürütmek, bu alanda ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile gönüllü kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlamak olarak belirlenmiştir.

Bu temel amacak ek olarak; şehit ve gazi çocuklarının eğitimlerini sürdürebilmeleri için ilgili kurum ve kuruluşlar ile gönüllü kişi ve kuruluşların da desteğini sağlamak ve bu amacı gerçekleştirmek;

Şehit yakınları ve gazilerin ekonomik, sosyal ve kültürel bakımdan desteklenmesi ve toplumla uyum içinde yaşamaları amacıyla çalışmalar yürütmek, bu konuda toplumsal duyarlılığı güçlendirici etkinlikler yapmak;

Gazilerin toplumsal yaşama uyumları, tedavi gereksinimlerinin karşılanması, istihdam sorunlarının çözülmesi ve sosyal güvenlik haklarının geliştirilmesi amacıyla çalışmalar yürütmek;

Şehit yakınları ve gazilere verilebilecek sosyal hizmetler hakkında daha fazla bilgi alabilmek için tıklayınız: <http://www.aile.gov.tr/tr/html/93/sehit+yakinlari+ve+gazi+hizmetleri>

Şehit ve gazi yakınları arasında iletişimi sağlamak, arttırmak ve dayanışmayı güçlendirmek;

Şehit yakınları ve gazilere yönelik yardım kampanyalarına ilişkin usul ve esasları belirlemek, istismar amaçlı girişimlere karşı ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği içinde her türlü önlemi almaktır. www.aile.gov.tr/tr/html/93/Sehit+Yakinlari+ve+Gazi+Hizmetleri (2012).

Gene bu daire başkanlığının görevleri arasında, şehitlere toplumun gösterdiği saygı ve değer korunması ve artırılması, gazilerimizin toplumda gereken değeri ve saygıyı görmeleri, ekonomik, sosyal ve psikolojik sorunlarına eğilinmesi, bu sorunların bunların giderilmesi için devlet olarak çareler aranması ve uygulanması gibi çalışmalar da sayılabilir.

DİĞER KAMU KURUMLARINA BAĞLI OLAN SOSYAL HİZMET KURULUŞLARI

Kamu elindeki sosyal hizmet kuruluşlarının temel örgütü Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığıdır. Ancak bu bakanlık dışında da birçok kamu kurumu sosyal hizmet kuruluşlarına sahiptir. Örneğin Ziraat Bankası gibi kamusal bankalara bağlı – personelin çocukları için – açılan kreşler, T.C. Emekli Sandığı bünyesinde bulunan yaşlı bakım merkezleri (huzurevleri), birçok kamu kuruluşunun eğitim ve dinlenme tesisleri birer sosyal hizmet kuruluşu olarak görülmelidir.

Valililere bağlı da birçok sosyal hizmet kuruluşları vardır. Özellikle büyük kentlerin bulunduğu valilikler çocuklar, kadınlar, yoksullar, hastalar, sokakta yaşayan yurttaşlar vb. için sosyal hizmet kuruluşları açmaktadırlar. Örneğin, Ankara Valiliği tarafından açılan sokak çocukları ve Ankara madde bağımlıları tedavi ve rehabilitasyon merkezleri, yaşlılara, engellilere evlerinde uzaktan destek sağlayan Yaşamdestek Merkezi, tedavi amacıyla Ankara'ya gelen hasta ve hasta yakınlarının ücretsiz konaklamaları için konukevi, kimsesiz, mekânsız ve sokakta yaşayan yurttaşların barındırılmaları için açılan yatakhaneler bu kapsamda görülmelidirler. Tüm Türkiye'de sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları valiliklere bağlı olarak hizmet vermektedirler.

Kitabımızda valilikler kamu kurumları, valiliklere bağlı çalışan il özel idareleri yerel yönetimler kapsamına alınmıştır. Çünkü il özel idareleri halkın yerel gereksinimlerini karşılamak üzere görev yapar ve karar organları seçimle gelir (Anayasa md. 127). İl özel idareleri merkezi yönetim ile belediye ve köyler arasında yer alır.

Gene Ankara Valiliğince "ANKARA ÇOCUK DOSTU ŞEHİR İL MECLİSİ" oluşturulmuş, çocukların kent yönetimine katılmaları ve bu alanda eğitilmeleri sağlanmıştır. Bunun gibi, halk günü uygulamaları ile ayrıca valiliklerin gerçekleştirdiği çeşitli sosyal projeler de valiliklerin sosyal hizmet alanında gerçekleştirdikleri etkinliklerdir. (Örneğin, Ankara Emekliyiz Gönüllüüz Projesi gibi...) Benzer düzenlemeler başka illerde de görülmektedir.

Valilikler bu tür hizmetlerini doğrudan yapabildikleri gibi birçoğunda yerel nitelik taşıyan il özel idareleri aracılığıyla yaşama aktarıp sürdürmektedirler.

YEREL YÖNETİMLERE AİT SOSYAL HİZMET KURULUŞLARI

Valilikler tarafından yürütülen birçok sosyal hizmet uygulamaları özellikle büyükşehir belediyeleri ve kapsamlarında yer alan belediyelerce de yürütülmektedir. Belediyelere bütün bu sosyal görevler 5393 sayılı Belediye Kanunu ile sağlanmış, yasanın Üçüncü Bölümünde Belediyenin Görev, Yetki ve Sorumlulukları başlığı altında yer alan Belediyenin görev ve sorumluluklarını düzenleyen 14. Maddesi ile verilmiştir. Benzer sosyal hizmetler 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanununda da yer almaktadır. Yoksul kentteşlere (yurttaşlara), özürülere sosyal yardımlar olduğu kadar, kentte yaşayanların kentsel ve toplumsal bütünleşmelerini sağlayacak her türlü sosyal hizmet belediyeler görev olarak verilmiştir.

Örneğin bir büyükşehir belediyesi olarak Ankara Büyükşehir Belediyesine ait kadın buluşma merkezleri, aile yaşam merkezleri, engelli kafeleri, çocuk kulüpleri, gençlik merkezleri, Çocuk Meclisi, Ankara Sokaklarında Çalışan Çocuklar Merkezi, hanımlar, yaşlılar, engelliler lokalleri vb. birer sosyal hizmet kuruluşlarıdır. Buralarda sosyal çalışmacılar ve kendileriyle bütünleşik hizmetler veren diğer sosyal meslek sahipleri halkın her kesimine farklı gereksinimlere göre farklı sosyal hizmetler sunarlar. Birçok büyükşehir belediyelerinde açılan çocuk meclisleri ile çocuklar şimdiden yönetime katılmanın deneyimini kazanmaktadırlar. Büyük belediyeler, bunları narasında Ankara Belediyesi üniversite girişlerinde sabah kahvaltı yapmadan okula gelen öğrencilere çorba dağıtarak önemli bir hizmet yerine getirmektedir. Çünkü, benzinsiz arabanın yol yürümeyeceği gibi, öğrenciler olarak, sabah sağlam bir kahvaltı yapmadan okula gelerek derse girmenin dersi anlamada, zihni çalışmada hiçbir yararı olmayacağı da bilinmelidir.

Kentin sokakta yaşayan, evsiz barksız ve karnını doyurmakta zorlanan sakinlerine sosyal yardım yapmak da yerel yönetimlerin görevleri arasındadır. Aşevleri ile yoksullara düzenli yemek çıkarılması, geliri olmayan hanelere yiyecek ve kışın kömür dağıtımı da belediyeler için sosyal yardım hizmetleri arasındadır.

Belediyelerin gerçekleştirdiği sünnet düğünleri, toplu evlendirme törenleri, engelliler spor kulüpleri, engellilere tekerlekli sandalye dağıtımı gibi hizmetler de bu kapsamda değerlendirilmelidir.

Bu tür sosyal hizmet kuruluşları daha çok büyük kent belediyelerinden, büyükşehir belediyelerinden başlamak üzere tüm Türkiye’de yaygın olarak görev yapmaktadırlar.

Belediyeler yaptıkları sosyal hizmetlerin yasal dayanağı nedir?

ÖZEL GİRİŞİME AİT SOSYAL HİZMET KURULUŞLARI

Özel girişim de, yapısı gereği, gelir getirici sosyal hizmetlerin yürütülmesinde işlev üstlenmektedir. Örneğin özel huzurevleri, yaşlılar ve diğer bakıma muhtaç olanlar için özel bakımevleri, kreşler, gündüzlü bakım merkezleri, öğrenciler için etüd merkezleri, engelli rehabilitasyon merkezleri, öğrenci yurtları gibi... Bunların sayıları yıldan yıla değişmekle birlikte kentsel yoğunlaşmanın artmasıyla sayılarında artış ve niteliklerinde sürekli gelişme ve iyileşme görülmektedir. Özel girişimin sosyal hizmet kuruluşları içinde payı hızla artmaktadır. Örneğin sayıları tüm ülkede hızla artan özürü ve engelliler için özel rehabilitasyon merkezleri bunun örneğidir. Bugün hemen hemen tüm illerimiz ve ilçelerimizde özel rehabilitasyon merkezleri bulunmaktadır. Bunun gibi, kreşler, öğrenci etüd merkezleri, huzurevleri, öğrenci yurtlarının sayıları da giderek artmakta ve büyük bir hizmet boşluğu bu sayede doldurulmaktadır.

Türkiye’de sosyal hizmet kuruluşlarını baştan sona tanıtan bir kitap henüz yayınlanmamıştır. Ancak kimi yayınlarda sosyal hizmet kuruluşları ve hizmetleri tanıtılmaktadır. Bunlarından biri: Şeker, Aziz. 2009, 101 Soruda Sosyal Çalışma ve Sosyal Hizmetler, Ankara: SABEV Yayını.

Yukarıda tanıtılan kitabın tamamının okunmasının hem basit hem de yararlı olacağı açık olmakla birlikte, özellikle sekizinci bölümü sosyal hizmet uygulamalarına ayrılmıştır. Bu bölümde, okudukça, sosyal hizmet uygulamalarının kurumsal boyutunu da görebilirsiniz.

SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİNE AİT SOSYAL HİZMET KURULUŞLARI

Sivil toplum örgütleri, yani dernekler ve vakıflar da sosyal hizmet kuruluşlarına sahiptirler. Bunların en büyük özelliği kar amacı olmayan örgütler ve kuruluşlar olmalarıdır. Vakıf ve dernek yönetimleri tarafından açılırlar ve işletilirler. Bunların Türkiye çapında ün yapmış olanlarından birkaç örnek vermek gerekirse:

Zihinsel Yetersiz Çocukları Yetiştirme ve Koruma Vakfı (ZİÇEV) (1982, Ankara). (Bu bir sivil toplum örgütüdür (STÖ). Bu vakfa ait çok sayıda “eğitim ve rehabilitasyon merkezleri” ile “eğitim merkezleri” vardır. (Bunlar sosyal hizmet kuruluşları, bir başka deyişle sivil toplum kuruluşlarıdır (STK) .

Türkiye Güçsüzler ve Kimsesizlere Yardım Vakfı (1986, Ankara). Sosyal hizmet kuruluşları olarak bu STÖ'ne ait çeşitli kentlerde ve ilçelerde yaşlı köşklere (huzurevi), bir kız öğrenci yurdu bulunmaktadır.

Türkiye Özürlüler Eğitim ve Dayanışma Vakfı (ÖZEV). Bu vakfa ait çeşitli eğitim hizmetleri, eğitim ve rehabilitasyon merkezleri vardır. (1994, Ankara).

Lösemili Çocuklar Vakfı (LÖSEV) de bir STÖ'dür (1998, Ankara). Bu STÖ tarafından açılmış, kendisine bağlı ve kar amacı gütmeyen çalıştırılan birkaç STK'ları bulunmaktadır. LÖSANTE (Lösemili Çocuklar Hastanesi), Lösemili Çocuklar Okulu, Lösemili Çocuklar Köyü gibi (www.losev.org.tr/v2/) (2012).

Bunlar gibi, çeşitli illerimizde, gereksinim içindeki çocuklara, yaşlılara, engellilere, kadınlara vb. yönelik olarak daha birçok vakfa ve derneğe ait sosyal hizmet kuruluşları bulunmaktadır. Ayrıca birçok STÖ kendi gönüllü güçleri ya da vakıf işletmeleri eliyle kaynaklarını, yaratarak lise ve üniversite öğrencilerine burs, yoksullara yiyecek, giyecek gibi aynı (mal olarak) ve nakdi (para olarak) sosyal yardım dağıtımında; engellilere tekerlekli sandalye dağıtımında büyük rol oynamaktadırlar...

Benzer örnekler hem kendi ülkemizde, hem de diğer ülkelerde yaşanan deprem gibi büyük felaketlerde de görülmektedir. Deprem bölgelerinde başlıklarla sağlanan maddi (aynı ve nakdi) yardımların dağıtılmasının yanısıra kimi STÖ'leri eliyle sosyal ve psikolojik destek sağlama çalışmaları da yürütülmektedir.

2011 yılında son 60 yılın en büyük kuraklığını yaşayan Somaliye Türkiye'den de besin, sağlık ve eğitim yardımları gitti. Bunlar STÖ'leri eliyle düzenlendiler. İnsani Yardım Vakfı (İHH) adlı STÖ bu konuda etkin rol aldı. www.ihh.org.tr/

Hatta son yıllarda Türkiye'nin vakıflar eliyle yaptığı sosyal hizmetler ülke sınırlarını taşarak Afrika'nın geri kalmış ülkelerine ya da açlık ve yokluk çeken kimi ilkelerine de uzanmıştır. Örneğin, 2011 yılında insani yardım vakıfları tarafından Somali'deki açlara götürülen yiyecek ve sağlık yardımları uluslararası sosyal hizmetlerin de sivil toplum örgütleri eliyle önemli ölçüde geliştiğinin örnekleridir.

Özet

Türkiye’de sosyal hizmet kuruluşları sosyal hizmet alanlarında görev yapan, belirli özel gereksinim gruplarına hizmet veren gündüzlü ya da yatılı kuruluşlardır. Bunlar Türkiye’nin çeşitli illerine ve ilçelerine dağılmış durumdadırlar.

Bu kuruluşlar öncelikle kamu yönetimi altında bulunanlar, yerel yönetimlere bağlı olarak görev yapanlar, ticari amaçlarla kazanç sağlamak için özel girişim eliyle kurulanlar ve kar amacı gütmeyen sivil toplum örgütlerine bağlı olanlar olarak dört kategoride ele alınabilirler.

Kamu kurumlarına bağlı olanlar yoğunlukla Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı çatısı altında bulunmaktadır. (Eğer yasal bir değişiklik yapılmazsa 2014 yılına kadar bakanlık bünyesinde kalacaklar, daha sonra il özel idarelerine aktarılacaklardır.)

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı dışında kamu kuruluşları anlayışıyla yönetilen başka sosyal hizmet kuruluşları da bulunmaktadır. Bunlar SGK ve birimlerine bağlı huzurevleri, T.C. Ziraat Bankası gibi kamu bankalarına ait kreşler, eğitim ve dinlenme kampları vb. bulunmaktadır.

Yerel yönetimlere bağlı huzurevleri, kreşler, sağlık merkezleri bulunmaktadır. Bunlar daha çok büyük kentlerde ve büyük belediyelerde bulunmaktadır. Her belediyenin böyle bir sosyal hizmet kuruluşuna sahip olması kolay değildir.

İllerde bulunan il özel idareleri de yerel yönetim kapsamında değerlendirilirler. İl özel idarelerine ait çocuk ve gençlik merkezleri, kadın sığınma evleri, yaşlı ve hastalara yataklı kuruluşlar, dilenci ve sokak çocuklarını toplama merkezleri, sosyal danışma merkezleri gibi kuruluşlar bulunmaktadır. (Yukarıda söylediğimiz gibi 2014 yılından sonra 633 sayılı KHK uyarınca bakanlık çatısı altındaki sosyal hizmet kuruluşlarının tamamı il özel idaresine devredilecektir.)

Özel girişime ait sosyal hizmet kuruluşları sınırlıdır. Takdir edilir ki, özel girişim yetim ve öksüz çocukları ve gençleri için bakım merkezleri kurmaz. Bundan sağlayacağı bir gelir bulunmamaktadır. Özel girişim daha çok gündüzlü bakım merkezleri, yani kreşler, huzurevleri, yaşlı bakıcısı ve benzeri diğer meslek elemanları için iş edindirme merkezleri gibi kuruluşlar açabilir.

Sivil toplum örgütlerine ait sosyal hizmet kuruluşlarının özelliği de kar amacı olmayan kuruluşlar olmasıdır. Hayırseverlerden, yerli ve yabancı kurum ve kuruluşlardan, çeşitli yardım kaynaklarından toplanan bağışlarla yaşarlar, yaşatırlar.

Sosyal hizmet kuruluşları seçilen hizmete, tüzel konularına, seçilen nüfus grubuna, üstlendikleri işlevlere, amaçlarına, çalışma modellerine göre çeşitlendirilebilirler. Bunun yanı sıra hepsinin kendine özgü özellikleri vardır. Ortak özellikleri de insana hizmet sunmaları, özel gereksinim gruplarına hizmet sunmaları ve hizmetlerindeki sürekliliktir.

Kendimizi Sınayalım

1. Sosyal hizmet kuruluşları deyince ne anlamalıyız?

- Yol, su elektrik hizmetleri.
- Belediyelerin hal hizmetleri.
- Yoksullara, sokak çocuklarına, yaşlılara, engellilere verilen kurumsal hizmetler.
- Öğrencilere verilen öğretim hizmetleri.
- Hastanelerdeki tıbbi sağlık hizmetleri.

2. Aşağıdakilerden hangileri çocuklara verilen sosyal hizmetler kapsamına girer?

- Okul öğretimi
- Çocuk tedavi kliniğindeki sağlık hizmetleri
- Beden eğitimi dersi
- Yoksul çocuklar için sağlanan beslenme, sağlık, eğitim gibi yardımlar.
- Çocukların ana ve babalarıyla hayvanlar bahçesine gitmeleri

3. Kurum ile kuruluş arasındaki en belirgin fark hangisidir?

- Kurum büyük harfle kuruluş küçük harfle yazılır.
- Kurum küçüktür, kuruluş büyüktür.
- Kuruluş geneldir, kurum özeldir.
- Kuruluş Türkiye'nin her tarafında bulunur, kurum sadece Ankara'dadır.
- Kurum merkezi ve geneldir, kuruluş özel gereksinim gruplarına birebir hizmet verilen daha dar ölçekli örgütlenmelerdir.

4. Rehabilitasyon ne demektir?

- Belirli özel gereksinim gruplarının tedaviden sonra ya da tedavi dışında daha sorunsuz yaşayabilmeleri için gündelik yaşama alıştırmaya ve uyumlaştırma hizmetleri. Esenlendirme.
- İlkokul öğrencileri için etüd dersleri.
- Elektrik enerjisi kaynağı.
- Koşuya dayalı bir spor türü.
- Boş zaman değerlendirme hizmetleri.

5. Yalnız yaşayan ve ailesi içinde bakımları mümkün olmayan yaşlıların geceli gündüzlü kalarak bakıldıkları kuruluşların adı nedir?

- Yaşlı dinlenme evi
- Boş zaman değerlendirme merkezi
- Yaşlı buluşma yerleri
- Huzurevi
- Yaşlı sağlık merkezi

6. 0-12 yaş arasında, anasız babasız ve bakacak kimsesi olmayan çocukların devlet eliyle bakıldıkları yatılı kuruluşların adı nedir?

- Çocuk yuvası
- Kreş
- Çocuk yatakhane
- Gündüzlü bakımevi
- Çocuk ve gençlik merkezi

7. Şiddet gören kadınların korunup şiddetten uzak yaşayabilmeleri için geçici bir süre barındırıldıkları sosyal hizmet kuruluşu hangisidir?

- Hastane
- Koruma ve kollama evi
- Kadın yurdu
- Sığınma evi
- Yatılı kadın merkezi

8. Dernek ve vakıflar gibi, özel yasalarla sivil toplumun kurduğu üst örgütlenmelere ne ad verilir?

- Sivil toplum örgütü
- Sivil toplum kuruluşu
- Sivil kuruluş
- Özel kurum ve kuruluş
- Sivil kurum

9. Belirli gereksinim sahiplerine düzenli kurumsal hizmet verilmesi için sivil toplum örgütlerine bağlı olarak ve kar amacı gütmeyen çalışan kuruluşlara ne ad verilir?

- a. Sivil toplum kuruluşu
- b. Sivil toplum örgütü
- c. Özel kuruluş
- d. Kamu kurumu
- e. Sosyal yardım vakfı

10. 13-18 yaş arasında, anasız babasız ve bakacak kimsesi olmayan gençlerin devlet eliyle bakıldıkları yatılı kuruluşların adı nedir?

- a. Gençlik merkezi
- b. Çocuk ve gençlik merkezi
- c. Yetiştirme yurdu
- d. Gençlik serbest zaman merkezi
- e. Öğrenci yurdu

Kendimizi Sınavalım Yanıt Anahtarı

1. c Yanıtınız yanlış ise “Sosyal Hizmet Kuruluşu Ne demektir?” başlıklı konuyu yeniden gözden geçirin.

2. d Yanıtınız yanlış ise “Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü” başlıklı konuyu yeniden gözden geçirin.

3. e Yanıtınız yanlış ise “Kuruluş ve kurum” başlıklı konuyu yeniden gözden geçirin.

4. a Yanıtınız yanlış ise “Rehabilitasyon” başlıklı konuyu yeniden gözden geçirin.

5. d Yanıtınız yanlış ise “Özrü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü” başlıklı konuyu yeniden gözden geçirin.

6. a Yanıtınız yanlış ise “Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü” başlıklı konuyu yeniden gözden geçirin.

7. d Yanıtınız yanlış ise “Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü” başlıklı konuyu yeniden gözden geçirin.

8. a Yanıtınız yanlış ise “Türkiye’de Sosyal Hizmet Kuruluşlarının Genel Yapılanması” başlıklı konuyu yeniden gözden geçirin.

9. a Yanıtınız yanlış ise “Türkiye’de Sosyal Hizmet Kuruluşlarının Genel Yapılanması” başlıklı konuyu yeniden gözden geçirin.

10. c Yanıtınız yanlış ise “Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü” başlıklı konuyu yeniden gözden geçirin.

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

Sosyal hizmetlerin verildiği nüfus grupları ya da özel gereksinim grupları sosyal sorunlarından ötürü toplumdaki ilişkilerini iyi düzenleyemeyen, topluma uyumda güçlük çeken kişiler, gruplar, aileler ve topluluklardır.

Sıra Sizde 2

Sosyal hizmet alanlarında çalışabilecek zamana ve mekana göre farklı ara elemanlar olabilir. Verdiği hizmetin gereklerine uygun eğitilmiş ara elemanlar o işle ilgili önemli bir boşluk doldurabilecekleri gibi hizmetlerin niteliğini de arttırabilirler. Metinde sayılanlara ek olarak eğitilmiş bakıcı anne, çalıştığı kurum üzerine bilgi veren kurum danışmanı, sosyal sağlık yardımcı elemanı, oyun elemanı (çocuk ya da gençlerle oynayan) gibi farklı ara elemanlar düşünülebilir.

Sıra Sizde 3

Eski Osmanlı vakıfları çatısı altında şifahaneler, bimarhaneler, tabhaneler, ıslahhaneler, darüleytamlar, çeşmeler, hanlar, hamamlar, aşevleri vb. bulunmaktadır.

Sıra Sizde 4

Sosyal hizmet kuruluşları kavramı herkeste başka düşünceler uyandırır. Bende, insana yardım kuruluşları olduklarını, sosyal sorunlarından kurtulup topluma uyumları için çalışan kuruluşlar olduklarını, farklı özel gereksinim gruplarına yönelik çalışmalar yaptıklarını düşündürüyor.

Sıra Sizde 5

Bu soruyla istenilenler “Sosyal Hizmet Kuruluşlarının Çeşitleri ve Özellikleri” başlıklı bölümde yer almaktadır. İyi okuduktan sonra kağıdı kalem alıp aklınızda kalanları yazabilirsiniz.

Sıra Sizde 6

STÖ dernek ve vakıf gibi özel yasalara dayanılarak sivil toplum tarafından kurulan örgütlenmeleri, STK, STÖ’lerin kendi amaçları doğrultusunda kendilerine bağlı olarak kurulan konusu sınırlı hizmet merkezlerini tanımlar.

Sıra Sizde 7

Sığınmaevi ya da kadın konukevi yakınlarındaki erkeklerden, özellikle eşlerinden şiddet gören kadınların kaçarak sığındıkları, sorun çözülene, kadının bir iş sahibi olana, kendi yaşamını yeniden kurana kadar kaldığı yatılı kuruluşlardır.

Sıra Sizde 8

Belediyelerin yaptıkları sosyal hizmetlerin yasal dayanakları 5393 sayılı Belediye Yasası ile 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Yasasıdır.

Yararlanılan Kaynaklar

Akyüz, Y. (2008). **Türk Eğitim Tarihi**, Ankara: Pegem Akademi

Çavuşoğlu, T. (2005). **Sosyal Hizmetlerin Yakın Tarihinden Sayfalar**, Ankara: SABEV.

Erkan, Gönül. (2005). “Tabhane”, iç: Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, C. 16, S. 2, Ekim 2005, s. 53-56.

Şeker, A. (2009). **101 Soruda Sosyal Çalışma ve Sosyal Hizmetler**, Ankara: SABEV.

Şen, Murat. (2002). “Osmanlı Devleti’nde Sosyal Güvenlik: Ahi Birlikleri, Loncalar ve Vakıf”, iç: ÇEİS, Çimento İşveren Dergisi, Kasım 2002, S. 6, C. 16, s. 18-40. (Ayrıca: www.ceis.org.tr/dergidocs/makale33.pdf (Erişim: 14 01 2012))

Tomanbay, İ. (1999). **Sosyal Çalışma Sözlüğü**, Ankara: Selvi.

Tomanbay, İ. (2007). “STK Yanlış Kullanılıyor, doğrusu STÖ’dür”, iç: Tomanbay, İ. Sosyal Olmak, Ankara: SABEV. s. 58-65.

Tomanbay, İ. (2011). **Sosyal Hizmetlerde Açıköğretim ve Ara Elemanlar – Sosyal Çalışma ve Sosyal Teknikerlik -**, Ankara: SABEV.

Tomanbay, İ. (2012). **Sosyal Çalışma ve Sosyal Hizmetlerde Kavram – Sosyal Çalışmada Kavram Sorunu -**, Ankara: SABEV.

www.aile.gov.tr/tr/html/93/Sehit+Yakinlari+ve+Gazi+Hizmetleri (Erişim: 04 01 2012)

www.amelebirliigi.gov.tr/articles.php?category_id=102 (Erişim: 12 01 2012)

www.atam.gov.tr/index.php?page=dergiicerik&ic_erikno=826 (Erişim: 12 01 2012).

www.cosev.org/index.php?option=com_content&task=view&id=20&Itemid=22 (Erişim: 26 11 2011)

[www.shcek.gov.tr/turkiye-himaye-i-etfal-cemiyeti-kuruluslarinin-illere-gore-dagilimi-\(1935.aspx\)](http://www.shcek.gov.tr/turkiye-himaye-i-etfal-cemiyeti-kuruluslarinin-illere-gore-dagilimi-(1935.aspx)) (Erişim 21 12 2011).

www.sosyalhizmetuzmani.org/cocukesirgemekurumu.htm (Erişim: 21 12 2011)

www.msxlabs.org/forum/osmanli-imparatorlugu/312968-osmanli-kurumlari-imaret.html (Erişim 11 01 2012).

www.ozida.gov.tr/?menu=ozurlu&sayfa=ozurlu (Erişim: 03 01 2012)

www.ozida.gov.tr/?menu=yasli&sayfa=2 (Erişim: 03 01 2012)

www.ozida.gov.tr/?menu=ozurlu&sayfa=4 (Erişim: 03 01 2012)

www.zicev.org.tr/vakif:tarihce (Erişim 26 12 2011)

65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun, No: 2022, Kabul Tarihi: 01 07 1976, T.C. Resmi Gazete Tarih: 10 07 1976, Sayı: 15642.

Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun, No: 5256, T.C. Resmi Gazete Tarih: 13 11 2011, Sayı: 25642.

Belediye Kanunu, No: 5393, T.C. Resmi Gazete Tarih: 13 07 2005, Sayı: 25874.

Büyükşehir Belediyesi Kanunu, No: 5216, T.C. Resmî Gazete Tarih: 23.07.2004 Sayı: 25531.

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun, No: 5251, Kabul Tarihi: 27 10 2004, T.C. Resmi Gazete Tarih: 06 11 2004, Sayı: 25635.

Kamu Hizmetlerinin Düzenli, Etkin ve Verimli Bir Şekilde Yürütülmesini Sağlamak Üzere Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Teşkilat, Görev ve Yetkileri ile Kamu Görevlilerine İlişkin Konularda Yetki Kanunu, No: 6223, Kabul Tarihi: 06 04 2011. T.C. Resmi Gazete Tarih: 03 05 2011, Sayı : 27923.

Özürülüler İdaresi Başkanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, No: 571, Tarih: 25/03/1997, T.C. Resmi Gazete Tarih: 30 05 1997, Sayı: 23004 Mükerrer.

Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu, No: 5502, Kabul Tarihi: 16 05 2006, T.C. Resmi Gazete Tarih: 20 05 2006, Sayı: 26173.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu, No: 2828, T.C. Resmi Gazete Tarih: 27 05 1983, Sayı: 18059

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun. No: 5579, Kabul tarihi: 10.02.2007 (Mülga).

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında

Kanun, No: 5263, T.C. Resmi Gazete Tarih: 09 12 2004, Sayı: 25665.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu, No: 3294, Kabul Tarihi: 29 05 1986, T.C. Resmi Gazete Tarih: 14 06 1986, Sayı: 19134.

Türk Medenî Kanunu, No: 4721, T.C. Resmi Gazete Tarih: 22 11 2001, Sayı: 24607.

Vakıflar Kanunu, No: 5737, T.C. Resmi Gazete: 27 02 2008, Sayı: 26800.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname. No: 633, Karar tarihi: 03 06 2011, T.C. Resmi Gazete Tarih: 08 06 2011, Sayı: 27958 Mükerrer.

Çocuk ve Gençlik Merkezleri Yönetmeliği. T.C. Resmi Gazete Tarih: 30 09 2001, Sayı: 24539.

Huzurevleri ile Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri Yönetmeliği. T.C. Resmi Gazete Tarih: 21 02 2001, Sayı: 24325.

Kamu Kurum ve Kuruluşları Bünyesinde Açılacak Huzurevlerinin Kuruluş ve İşleyiş Esasları Hakkında Yönetmelik. T.C. Resmi Gazete Tarih: 05 04 1987, Sayı: 19422.

Koruma Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri ile Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezleri Yönetmeliği. T.C. Resmi Gazete Tarih: 04 09 2009, Sayı: 27339.

Koruma Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik. T.C. Resmi Gazete Tarih: 08.11.2010, Sayı: 27753

Özel Huzurevleri ile Huzurevi Yaşlı Bakım Merkezleri Yönetmeliği. T.C. Resmi Gazete Tarih: 07 08 2008, Sayı: 26960.

Özel Kreş ve Gündüz Bakımevleri ve Özel Çocuk Kulüpleri Kuruluş ve İşleyiş Esasları Hakkında Yönetmelik. T.C. Resmi Gazete Tarih: 08.10.1996, Sayı: 22781.

Özel Kreş ve Gündüz Bakımevleri ile Özel Çocuk Kulüpleri Kuruluş ve İşleyiş Esasları Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik. T.C. Resmi Gazete Tarih: 06.07.2011, Sayı: 27986.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Çocuk Yuvaları Yönetmeliği, T.C. Resmi Gazete Tarih: 07.01.1999, Sayı: 23576.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü Çocuk Evleri Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik. T.C. Resmi Gazete Tarih: 05.10.2008, Sayı: 27015.

Yaşlı Hizmet Merkezlerinde Sunulacak Gündüzlü Bakım ile Evde Bakım Hizmetleri Hakkında Yönetmelik. T.C. Resmi Gazete Tarih: 07 08 2008, Sayı: 26960.

Yetiştirme Yurtlarının Kuruluş ve İşleyişine İlişkin Yönetmelik. T.C. Resmi Gazete Tarih: 13 11 1995, Sayı: 22462.

T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Sayı: 114/1868, Tarih: 30 12 2011, Genel Müdür Vekili Ömer Bozkurt Gevrek imzalı resmi yazı.